O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MILLIY KITOB PALATASI
INV.№

Миллий Тикланиш

Ўзбекистон Миллий тикланиш демократик партиясининг ҳафталик газетаси | 1999 йил, 30 март | 13 (186)- сон

ҲАР БИР ИНСОН УЧУН ШАРАФ БЕЛГИСИ

ПРЕЗИДЕНТ ИСЛОМ КАРИМОВ РАҲБАР МАСЪУЛИЯТИ, ЭЛ-ЮРТ РАВНАҚИДАГИ ЎРНИ, МАЪНАВИЯТИ ҲАҚИДА:

Юртимизда, жумладан, Хоразм вилоятида яшаётган одамларнинг тақдирини ҳал қилишда, уларнинг орзу-умидлари рўёбга чиқишида раҳбарларнинг ўрни ва таъсири беқиёс. Бизнинг ижтимоий-маънавий ҳаётимизда раҳбарнинг масъулияти, нафақат масъулияти, балки раҳбарнинг фидойилиги, нафақат фидойилиги, балки раҳбарнинг инсоний фазилатлари алоҳида аҳамиятга эга. Лекин барча раҳбарлар ҳам шу масъулиятни, халқ билдирган шу ишончни етарли даражада ҳис этяпти, деб бўладими?

● Чинакам ёшулли бўлмоқликни орзу қиладиган ҳар бир раҳбар адолат, қатъият, фидойилик, билимдонлик, ташкилотчилик мезонларига амал қилиб яшаши ва ишлаши зарур.

● Раҳбарларнинг фаолияти, уларнинг хусусиятлари ҳамиша эл назарида бўлади. Ҳурматли ҳокимлар, раҳбарлар, шуни унутмангки, сизларни рентген каби текширадиган, ишларингизга ҳаққоний ва одил баҳо берадиган мезон — шу юртда яшайдиган одамларнинг кўзи, фикри, улар чиқарадиган хулосадир.

Бу юрт аҳлида андиша кучли, улар мулойим гапиради, бетгачопарлик қилмайди, лекин ҳар бир одамнинг раҳбар ҳақида ўз фикри, ўз баҳо ва хулосаси албатта бўлади.

Шунинг учун мен минг бор афсусланиб, куюниб, барака топкур раҳбарлар, сизлар учун айтмоқчиман: модомики, шундай экан, ўзингизга қараб юрсангиз бўлмайдими? Нафс балосидан, унинг гирдобига тушиб қолишдан ўзингизни тийиб юрмайсизларми?

Ахир, бу ўткинчи дунёда фақат яхши ном қолдириш, ҳалол меҳнат туфайли қозонган обрў-эътибор билан фарзандлар хотирасида қолиш — ҳар бир инсон учун шараф эмасми?

Афсуски, бугунги мажлисда мен мана шу аччиқ, оғир гапларни сизларга яна такроран айтишга мажбурман. Кўпчиликка бошчилик қилиш, етакчи бўлиш — бу ғоят масъулиятли, оғир иш. Амалга оширилаётган ишлар, ислоҳотлар жараёни, маънавий-ахлоқий муҳитнинг соғломлиги албатта, авваламбор биринчи раҳбарга, унинг ақл-идроки, виждони, билим ва маҳоратига боғлиқ.

● Буни яхши билиб қўйинглар. Гап вилоятдаги ижтимоий вазият, маънавий-ахлоқий муҳит ҳақида кетяпти. Вилоятдаги ҳокимларнинг, катта-кичик раҳбарларнинг обрўси ҳақида кетяпти. Ва шу раҳбарларга одамларнинг муносабати, ишончи, кишиларнинг шу камчиликлар туфайли вужудга келган кайфияти ҳақида кетяпти.

Адолат бузилдими, раҳбар ўзининг устидан назоратни йўқотдими, атрофини қариндош-уруғи, таниш-билишлари ўраб олдими — билингки, вилоятда ёки туманда муҳит бузилади. Одамларнинг бир-бирига ишончи йўқолади, мишмишлар, шу билан бирга, ҳар хил уйдирмалар ҳам кучайиб кетади.

Энг ёмони шундаки, иш ўрнига гуруҳбозлик, шикоятбозлик, ўзаро зиддият ва низолардан иборат носоғлом вазият вужудга келади, меҳнат самараси йўқолади. Бундай кайфият бир тумандан бутун вилоятга тарқалади, ишимизга, ҳаётимизга, ривожланишимизга халақит берадиган тўсиққа айланиб қолади.

Бугун биз бундай нохуш оқибатларга сабаб бўлиши мумкин бўлган бу ҳолатнинг олдини олиш, вилоятдаги ижтимоий-маънавий муҳитни соғломлаштириш мақсадида тегишли чора ва ташкилий масалаларни кўриб, зарур қарорларни қабул қилишимиз керак.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Каримовнинг 1999 йил 26 мартда Хоразм вилоят кенгашининг навбатдан ташқари сессиясида сўзлаган нутқидан

Нигоҳида бир баҳор қувонч
Турғунбек МАҲКАМОВ сурат-лавҳаси

ҚОНУН ҚОҒОЗДА ҚОЛМАСИН

Ҳаётимизда ҳамон маъмурий буйруқбозлик давридан қолган, аниқроғи, сақланиб қолган иллатларга турли соҳаларда дуч келиб турамиз. Матбуотда Давлат тили ҳақидаги қонуннинг амалиёти борасида тез-тез чиқишлар бўлиб туради. Бунга сабаблар етарлича топилади. Кўпгина давлат муассасалари буйруқларни, эълонларни ҳалигача рус тилида ёзадилар. Шунингдек, улар мижозлари билан ҳам рус тилида мулоқотда бўладилар. Бундай муносабатда ўзбек тили қачон қонун талаб қилган мавқега эга бўлади?

Отам автожамоада ҳайдовчи бўлиб ишлайди, Кўп вақтлари йўлда ўтади. Бир куни отам билан корхона буюртмасига асосан эҳтиёт қисмлар келтириш учун Чирчиқ шаҳридаги «Чирчиқ қишлоқмаш» заводига бордик. Завод дарвозасининг юқори қисмига битилган «Чирчиқ сельмаш» ёзувини ўқиб, бармоғимни тишлаб қолдим. Наҳотки, бу иборани ўзбек тилига ўгириб бўлмайди.

Завод рўпарасидан ўтган катта чорраҳали йўл устидаги алвонга «Ҳурматли ҳайдовчилар, йўл хавфсизлигини таъмирлаш (таъминлаш эмас) ҳаммамизнинг бурчимиздир» деб битилган ёзувни ўқиб, тилимизга бўлган эътибор шуми деб, ўйга чўмасан киши.

Ўзбекистонда давлат тили тўғрисидаги қонун қоғозда ётиш учун эмас, унга ҳар ерда амал қилиш учун яратилган-ку!

Азизбек ҲАКИМОВ,
239-мактаб ўқувчиси

МИЛЛИЙ МУҲАББАТ ТУЙҒУСИ: У НИМА?

Мухлисона

Дилида миллий муҳаббат туйғуси бўлмаган кимсалардан, эркимиз, миллатимиз, келажагимиз душманлари ўз ғараз мақсадлари йўлида фойдаланиши мумкинлигини яқинда рўй берган мудҳиш воқеалар кўрсатиб турибди. Зеро миллатга муҳаббати бор одам ҳеч қачон унга қарши қўл кўтармайди, уни сотмайди, аксинча, ҳимоя қилади. Юқоридаги сарлавҳа остида газетанинг шу йил 5 январ сонида «газетхонга ўн савол» билан мурожаат қилинган эди. Фикримча, ушбу саволлар атрофида ҳар ким ҳам ўйлаб кўриши (жавоб ёзмаса-да), дилида ҳис қилиши лозим.

1. Менимча, миллий фахр туйғуси аслида мурғак қалбда туғилмасдан, ота-онага берилган ҳакимлар маслаҳатидан, таъбир жоиз бўлса, ҳомила пайдо бўлгандан бошланади. Чунки соғлом болада соғлом фикр, яхши орзу-ҳавас, ҳис-туйғу, ғурур, онги ривожланишга имкон-шароит топади. Боланинг тан соғлиғи мурғак қалбнинг ҳам соғлигидир. Она алла айтиб, оқ сут билан шу гўдакка меҳр-муҳаббат, ҳаётнинг иссиқ тафтини беради.

Миллий ғурур соф миллат фарзандининг бугуни ва эртасини ҳам белгилай олади. Бу туйғу оилада, боғчада мактабда ва кейинги ўқиш, мустақил ҳаёт даврида ҳам турли воситалар орқали сингдирилиб борилиши зарур. **Агарда маълум ёшда миллий ғурур ҳиссини уйғотдик, энди ўз йўлини топди деб қўйилса**, бошқа ташқи кучлар таъсирига берилиб кетишини баъзи ҳолларда кўрдик. (Дейлик, Наманган фожиалари, феврал воқеалари) Шунинг учун ҳам давлатимиз ёшлар тарбиясига ҳамиша алоҳида эътиборда бўлади, келажагимизни асрабавайлайди. Таълим соҳасидаги миллий дастур ҳам улуғ мақсадларни кўзлаб ишлаб чиқилган. Президентимиз «Мен ўзимни, давлатнинг тақдирини ҳам ёшларга ишонаман» дедилар. Миллатнинг равнақи ишончли ёшлар қўлидадир. Ватан миллий муҳаббат туйғуси ёнган юракларга суянади.

2. Ҳар бир давлатнинг эркинлиги биринчи навбатда унинг раҳбарига боғлиқ деб ўйлайман. Раҳбари етук, доно, кучли давлатнинг барқарорлиги муқаррар. Шунингдек, ҳарбий кучларни, мудофаа қобилиятимизни энг замонавий техника қуроллари билан таъминлаб бориш зарур. Ватан эркини асрабавайлашда миллатимизга муносиб ёшлар ҳам катта куч ҳисобланади. Шунинг учун биз бу кучни қаттиқ ҳис қилишимиз, ёшларнинг идрокини тўғри йўналтириб бормоғимиз лозим. Кузатамизки, айрим ўсмир-ёшлар пул топиш мақсадида кўча-кўйда, бозор-ўчарда тайин бир ишнинг бошини тутмай юрадилар. Улар билан шуғулланиш вақти аллақачон етди чамамда. Кўнглимизда бир савол туғилади: қани бу ёшлар билан иш олиб борувчи, қалбларини тинглаб кўрувчи жамоат ташкилотлари? Ахир бу ёшларга ҳам, ишончим комилки, санғиб юриш ҳавас эмас-ку. Улар шундай юраверсалар, турли ғараз мақсадли кишилар таъсирига тушиб қолишлари осон бўлмасмикин?

3. Мустақиллик туфайли миллий масъулият тушунчаси мазмун-моҳияти ҳақида теран ўйлаш, энг асосийси, у ҳақда қайғуриш имконияти кенг очилди. Юртимиз ёшлари хориж ўлкаларига бориб, ишлаб, иш ўрганиб, билим олмоқдалар. Ватандан узоқдаликларида юрт, ундаги ноз-неъматлар, тўй-маросимлар, миллий анъаналарни бошқа халқларникига чоғиштириб кўрадилар. Шу билан бирга, уларнинг тараққий этган жиҳатларини ўрганиб, ўз мамлакатини ҳам шу сафда кўришни, юртни кўтаришни орзулайдилар, мана шу каби ҳолатларда, ҳавасларда миллий масъулият ҳисси пайдо бўлади ва кун-кундан баландлайди. Тараққиёт йўлида ёшларимизнинг илмга берилиши, янги-янги техник билимларни ўзлаштириши, кашфиётлар яратишга иштиёқи, амалга киришиши, буларнинг барчаси миллий масъулиятни англашнинг ўзидир.

4. Катталар газеталари ҳам болалар учун саҳифаларидан жой бериб борсалар, фойдадан холи бўлмайди. Чунки уйга келган рўзномаларга ота-оналар билан бирга болалар ҳам нигоҳ ташлайдилар.

5. Келажакдаги алломаларни ҳам дунёга келтирадиган аёлларимизни асрабавайлаш, аёлни қадрлаш замонлари келди. Ҳар бир миллатнинг ғурури, софлиги ҳам аёлга боғлиқдир. Аёл оилани барқарор тута олувчи куч бўлганидек, дунёни ҳам барқарорлаштира олади.

6. Мен мумтоз қўшиқларни миллий либосларда кўрк билан ижро этилишини хоҳлайман, бундай қўшиқ ва рақсларни севиб тинглайман, томоша қиламан. **Миллий тарбиянинг энг таъсирчан воситаси деб биламан**. Фарзандларимизни миллий мусиқа сеҳридан роҳатланишга, фан тили билан айтганда, рефлекс ҳосил қилиб боришимиз, қалбларини бўш қолдирмаслигимиз лозим. Шундагина «бемаъни нарсалар эшитишади» деб нолимайдиган бўламиз, гап ўзимизда.

7. Тилидан, ирқидан, миллатидан қатъий назар, ислом динини қабул қилган халқлар мусулмон ҳисобланади. Миллийлик ҳар бир халқнинг ўз турмуш тарзидан, иқлим шароитларидан келиб чиққан ҳолда шаклланади ва яшаб келади. **Миллат эътиқодидан қатъий назар, ўз миллийлиги билангина миллатдир.**

8. «Чўл бўрисиз, қишлоқ ўғрисиз бўлмайди» дейдилар. Яхши-ёмон ҳамма ҳам яшаш учун курашади, яшашнинг турли йўлларини танлайди. Лекин тили бошқа, дили бошқаларнинг раҳбарлар орасида учраши кишилар учун кўпроқ зарарли, Самарқанд ва Навоий вилоятларининг бултур бўлиб ўтган навбатдан ташқари сессияларини республикамиз аҳли кўриб-эшитиб, бунга амин бўлишди. Эл-юрт ҳамиша жамият ишларига ҳушёр туриши керак.

9. Ичиш, чекиш соғлиққа ҳам, чўнтакка ҳам зарарли. Ахлоқий бузуқлик ундан ҳам жирканчдир. Чунки, бунда миллий ғурур, шаън, **МИЛЛИЙ СОҒЛИГИ ТОПТАЛАДИ**, турли давосиз касалликлар келиб чиқади. Бу жиҳатдан биз жиддий эътиборли бўлувимиз шарт. «Асал айнимайди, сариёғ ачимайди» деган ҳикмат мағзини чақиш вақти келди. Асал жонларни асрайлик, улар айниган нарсаларга аралашиб-қоришиб кетмасин.

10. Шукрким, буни мен кўп эшитганман, ўзим ҳам шогирдларимга нисбатан қўллаб тураман. Ёмон иш қилганда танбеҳ берилгани, тушунтирилганидек, бола яхши амал қилганда ҳам «Отангга раҳмат» дейиш лўнда ва таъсирли, энг асосийси, зарарсиз, манмансиратмайдиган миллий мақтовдир. Бир эшитса, яна эшитгиси келиб, ундан ҳам яхшироқ ишлар қилишга ҳаракат қилади. Мен халқимиз обрўсини ўз меҳнатлари, спортдаги муваффақиятлари билан кўтариб юрган ватанпарварларимизни ойнаи жаҳонда кўриб минг бор «Отангга раҳмат» деб ўтираман. Ҳаммамизга ҳам ҳаётимиз давомида шу буюк ифодани кўп-кўп айтиб юриш насиб қилаверсин.

Мубашира ИСЛОМОВА,
Олий тоифали ўқитувчи, халқ таълими аълочиси
Навоий тумани

Ранглар аёл таърифида

БАХТИЁР НАЗАРОВ КЎРГАЗМАСИДА

Республика Киночилар уйида 26 март куни «Ўзбекфилм» киностудиясининг кино рассоми, Республика ва турли халқаро кўргазмалар иштирокчиси, таниқли мусаввир Бахтиёр Назаровнинг Аёллар йилига бағишланган «Шарқ аёллари» кўргазмасининг очилиш маросими бўлиб ўтди. Ўзбекистон Республикаси Ташқи ишлар вазирлиги, Ўзбекистон Бадиий Академияси ҳамда «Ўзбеккино» давлат акционерлик компанияси томонидан уюштирилган ушбу ижодий тадбирда бир неча хорижий давлатлар элчихонаси вакиллари, кўргазма ташкилотчилари, матбуот ва ОАВ ходимлари, санъаткорлар ва бошқа қизиққан мухлислар иштирок этдилар.

Шарқ аёллари мавзусида яратилган турфа асарлар Аёл, олам ва ҳаёт уйғунлигида дунё ва яшашнинг моҳиятини англаш ифодаси бўлиб томошабин диққатини тортади. Мусаввир дунёнинг ҳайрат тўла тилсимларига, ҳатто табиат сирларига ҳам Аёлни кашф этиш орқали йўл излайди, кўнглига инган мўъжизаларни тасвирларда жонлантиради.

«Баҳор», «Келинчак», «Янги ой», «Оғир юк», «Куз», шунингдек, «Турк аёли», «Қорақалпоқ аёли», «Ҳинд актрисаси Бабита» каби ўнлаб суратлар, турли композициялар ва бошқа мафтункор асарлар дилингизда хайрихоҳлик уйғотади. Ушбу кўргазма 10 апрелгача давом этади.

Д. МАТКАРИМОВА

ЎЗБЕКИСТОННИНГ БЎЛАЖАК РИНГЛАРИ

Яқинда пойтахтимизда Халқаро ҳаваскор боксчилар ассоциацияси ижрокомининг мажлиси бўлиб ўтди.

Мажлисда Сидней шаҳрида ўтадиган Олимпиада ўйинлари, Россия Федерациясида ўтказиладиган Жаҳон биринчилиги ва бошқа йирик спорт мусобақаларига олиб борилаётган тайёргарликлар қараб чиқилди.

Бир қатор ташкилий масалалар ҳам кўрилиб, улар бўйича керакли қарорлар қабул қилиндики, биз учун муҳими ва қувонарлиси — биринчи маротаба Ўзбекистон вакили бундай обрўли халқаро идора бўлмиш **AIBA**нинг раҳбарияти сафига киритилди.

— Эркинлик руҳи сизларга спортда ҳам улкан парвозларга қанот бағишлади, — дейди ушбу ташкилотнинг президенти Анвар Чаудри жаноблари. — Илгари спортчиларингиз собиқ СССР терма командалари сафларида халқаро мусобақаларга қатнашар, совринларга эга бўлар, аммо юртингиз номи эмас, бундан Россия ер юзига янада танилаверарди. Чунки жаҳонда кўпчилик СССРни Россия деб тушунарди. Ҳозирда эса Ўзбекистон спортчилари, айниқса, боксчилар мустақил Ватанингизни жаҳон спорт ишқибозларига, дерлик — халқларига танитиб, азалий ва улуғ шуҳратингизга шуҳрат қўшиб келмоқдалар.

— Элимизда спортга, жумладан боксга эътибор тобора ошмоқда, — дейди AIBA ижроқўмининг аъзоси ўзбекистонлик Ғофур Раҳимов. — Яқин кунларнинг ўзидаёқ Тошкент шаҳри ва вилоятларимизда бир неча спорт заллари, стадионлар, теннис кортлари ишга туширилди. Бу ёшларимизнинг нафақат жисмоний, балки маънавий камолоти учун ҳам аҳамиятлидир. Чунки бирор фойдали иш-ҳаракат билан банд бўлганлар, дейлик, ичиш, чекиш каби номақбул машғулотлардан тийиладилар, бемақсад юрмайдилар. Яна бир томони, спорт билан айниқса — эрйигитликни мустаҳкамлайдиган бокс билан шуғулланса, ёшларимиз жанговор, фидокор бўлиб етишадилар.

Йиғилиш қатнашчилари Тошкент шаҳридаги турли спорт иншоотларини айланиб, кўздан кечирдилар. Хорижлик мутахассисларнинг баҳолашларича, бу иншоотлар энг юқори жаҳон талабларига жавоб беради.

«Осиё биринчилигидан даражаси баландроқ мусобақаларни ўтказса бўладими?» — савол бердим. «Ҳа, албатта, — деб жавоб қайтарди суҳбатдошим Европа ҳаваскор боксчилар ассоциациясининг президенти Эмил Жечев. — Энди AIBA раҳбариятида республикангизнинг вакили бор. Бу ердаги шароитларни ўргандик, маъқул топдик. Вакилингиз Ўзбекистонда жаҳон кубоги ёки жаҳон чемпионатини ўтказиш тўғрисидаги масалани қўйса, менимча, ассоциация аъзоларининг кўпчилиги «ҳа» деб овоз берса керак. Ўзим биринчи бўлиб овоз бераман!»

— «Сиз ҳам жаҳон Бокс мусобақалари Ўзбекистонда ўтишини орзу қилсангиз керак?» — сўрайман AIBA ижроқўми аъзоси, ҳамюртимиз Ғ. Раҳимовдан. — «Боксчиларимизнинг ютуқлари яқин орада Ўзбекистонда жаҳон чемпионати ўтказилишининг ҳуқуқ-имкониятини беради, деган истакдаман. Бўлажак жаҳон ринглари юртимизда. Мусобақаларда Ўзбекистон байроғи баланд кўтарилади, деб умид қиламиз!»

... Юртимизга Наврўз кириб келди. Ишонамизки, Янги кун арафасида айтилган тилаклар, истаклар албатта амалга ошади. Негаки, булар фақат гап эмас, асосида жиддий ишлар, режалар бор.

Азат ПРИМОВ

Суратда Э. Жечев, Ғ. Раҳимов, А. Чаудри

ҚАНОТЛИ ТУЛПОРЛАР

Тангри қайси миллатга марҳамат қилса,ўша халқни истеъдодли фарзандлар билан сийлайди. Чунки иқтидорли фарзандларигина миллат қадрини, қаддини кўтаради. Номига улуғ сифатлар қўшади. Айнан шунинг учун ҳам мамлакатимиз Президентидан бошлаб — ҳамма-ҳаммамиз истеъдодли фарзандларимизга умид кўзларимизни тикиб турибмиз. Аслида ҳеч нарсага қурбу қурбатсиз боланинг ўзи бўлмайди. Яралмишга Яратгандан нимадир ўтади. Аммо ҳамма гап ўша нимадирни илғашда, унга ишонишда, уни кашф этиш учун ҳаракатда. Қайси ота-она, қайси мураббия, устоз шу ҳақиқатни англаса,унинг боласи, тарбияланмиши, шогирди бугун, албатта, кўклам гиёҳларидек тоғдами, саҳродами, борингки, кесакдами, кўкариб, кўклаб чиқаяпти.

— Асл тулпорларнинг қўлтиғи остида қаноти бўлади. Буни синчилар яхши билишади. Ўшандай тулпорларни алоҳида меҳр билан парваришлайдилар. Сиз ҳам бизнинг қанотли тулпорларимизсиз. Ватан сизнинг қанотларингизда баландлайди, — деди Ўзбекистон Халқ шоири Ойдин Ҳожиева Республика ўқувчилари саройига вилоятларимиздан бир неча босқич танловларида ғолиб бўлиб келган иқтидорли болалар ҳузурида сўз айтаётиб.

Ўзбекистон Халқ таълими вазирлиги ташаббуси билан ҳар йили баҳорда ўтказиладиган бу анъанавий анжуман бу гал ҳам янги булоқларнинг кўзини очди.

Сурхондарё вилояти Сариосиё туманидаги 9-ўрта мактаб ўқувчиси Дилором Қудратованинг матоларга зар ип билан нақшлаган хаёлий манзаралари соғинч ва меҳр сувратига ўхшайди. Самарқанд вилояти Пастдарғом тумани 57-ўрта мактаб ўқувчиси Хуршид Ўруновнинг мармарга ишланган тасвирлари юракни титратади. 10 яшар бола қалбида она қишлоғи — Ватан ичидаги Ватан шунчалар гўзал аксланар экан, шунчалар яшар экан, эртага кунларимиз севгига тўлади. Айнан шу севги бизнинг бугунги ғўборларимизни ёмғирдай ювиб юборади.

— Менинг ота-боболаримнинг ҳаммаси мисгар. Мен бешинчи авлод вакилиман, — дейди Хоразм вилояти, Хонқа шаҳридаги Нажмиддин Кубро номидаги мактабдан келган Нодир Бобожонов. Нодирбек менга мисга нақш соладиган темир қаламчасини, ўзи сайқаллаган хумоқушли туғромизни кўз-кўзлади. Ҳаваскор рассомлару шоирлар, ҳунармандлар, чеварлар, бадиий ўқиш ихлосмандлари, ёш бахшилар, наққош, кандакорлар — анжуман қатнашчиларининг ҳар биттаси яратган мўъжиза миллатимизнинг нечоғлик улкан имкониятларга эга эканлигини яна бир бор намойиш қилди.

— Биз саккизинчи баҳор шу муҳташам саройга тўпланаяпмиз. Ишимиз фақат намойиш эмас. Баҳслашамиз. Бир-биримиздан ўрганамиз. Кучлиларни тан оламиз, биз ҳам ўшанга яқин боришга интиламиз, — дейди йиғилиш ташкилотчиларидан бири Республика ўқувчилар саройи директори Олия Иброҳимова.

Ўзбекистон Халқ шоири Муҳаммад Юсуф ва иқтидорли болаларни қўллаб-қувватлаш учун анжуманга ташриф буюрган — «Соғлом авлод учун», «Усто» бирлашмаси вакиллари ҳам истеъдод фақат сийлов эмас, Ватан олдидаги масъулият эканини ҳам алоҳида таъкидладилар.

Ҳа, баҳсу мунозаралар, ғолиблигу мукофотлар ўз йўлига. Болаларимиз илдизимизга интилаяпти. Уларда юртга эгалик ҳисси уйғонмоқда. Номус, шаън деган энг керакли туйғулар туғилмоқда. Бу йиғин ва барча йиғинларнинг энг қувончли, энг ёруғ нуқтаси шу.

Қ. РАҲИМБОЕВА

Бир ўқ атрофида айланар дунё

ЮГОСЛАВИЯГА ЧЕТДАН ҚЎШИН КИРМАЙДИ

Ғарб давлатлари раҳбарларининг Сербия ерларига аскар киритиш ниятлари йўқ. Улар қуруқликда уруш олиб боришни рад этдилар. Шимолий Атлантика иттифоқининг Сербиядаги ҳарбий ҳаво операцияларини жуда қисқа вақт ичида ўтказиш кўзланган. Гап Сербияни йўқотиш устида бормаяпти. Европада Сербиянинг ўз ўрни, мавқеи бор ва олиб борилаётган ҳаво ҳужумлари асло серб халқига қарши қаратилган эмас.

БУГУН РИМДА...

Бугун Римда Европа Парламент Ассамблеяси Кенгашининг кўкламги сессияси иш бошлайди. Унда дунёнинг 40 мамлакатидан 200 депутат иштирок этди. Бу ассамблея бир йилда 4 маротаба ўз сессиясини ўтказади ва ундан асосан ижтимоий масалалар кўрилади.

Европа Кенгашининг ушбу сессиясида Косово масаласи, Югославияда Атлантик иттифоқи олиб бораётган ҳаво ҳаракатлари муҳокама қилинади. Сессия қабул қилган ҳужжатлар Европа Кенгашига аъзо мамлакатлар учун ҳам сиёсий, ҳам ҳуқуқий тавсиялар каби хизмат ўтайди.

ҲИНДИСТОНДА ТУНДА...

Ҳиндистонда кеча тунда жуда кучли ер қимирлаши бўлди, Мамлакат шимолида рўй берган табиий офат натижасида камида ўн киши қурбон бўлди. Уттар-Прадеш вилоятининг Чамоли ва Гопешвар шаҳарларида зилзиланинг кучи 6,8 баллга етган. Деҳлида ҳам ер қимирлаши анча таъсирли бўлган. Маълумотларга қараганда, 50 км атрофидаги майдонда талофат ва вайронгарчиликлар анча кучли ўтган.

Электр тўхтаган, алоқа узилган, йўллар бузилган. Бу кейинги 94 йил ичида шу ерда ўтган энг кучли ер қимирлашдир. 1991 йилда бўлган зилзилада бу ерда 1600 киши ҳалокатга учраган эди. Ҳиндистон ҳукумати вилоятга дарҳол қутқарувчилар гуруҳларини жўнатди.

ТИНЧ ОКЕАН ЎРТАСИДА...

Тинч океан ўртасида Американинг Боинг Коинот корпорацияси тарихда биринчи маротаба сув устида сузиб юрувчи космодромдан самога ракета учирди. Уч босқичли ракета Россия ва Украина инженерлари томонидан ясалган. Сузиб юрувчи космодром Россия, Украина, Норвегия ва АҚШга тегишлидир. Экватордан самога ракета учириш анча арзон ва техник имтиёзларга эга.

ШИФО ИСТАБ КЕЛГАН НОУМИД ҚАЙТМАС...

Ўзбекистон Соғлиқни сақлаш вазири муовини, Тошкент шаҳар Соғлиқни сақлаш бош Бошқармаси бошлиғи Равшан Султонов билан Гулнора РАҲМОН суҳбати

Гулнора РАҲМОН: — Равшан Тўлаганович, Мана Ватанимизда қутлуғ Наврўз айёми тантаналари давом этмоқда. Наврўз кунлари беморлар, қариялар, узоқ-яқин қариндошлар йўқланади, гиналар унутилиб, аразлилар ярашади. Инсон қалбида савоб ишларни кўпроқ қилишга майл уйғонади. Таҳририятимизга Шаҳар Соғлиқни Сақлаш бошқармаси ташаббуси билан талайгина савоб ишлар амалга оширилаётгани маълум. Шулар ҳақида батафсилроқ сўзлаб берсангиз.

Равшан СУЛТОНОВ: — Президентимиз Ислом Каримовнинг савоб ишни ҳар ким қилиши керак ва ҳар куни қилиши керак, деган қанотли сўзлари мамлакатимизнинг шиори бўлиб қолди. Соғлиқни сақлаш тизимида собиқ шўро тузумидан қолган мерос, айниқса, болаларни даволаш муассасаларида ҳозир ҳеч кимни қондирмаётганлиги маълум. Янги замон, янги тузум, янги мамлакат... Болалар уйлари, поликлиникалари, касалхоналаридаги барча жиҳозлар, нима десамикин, чойшаблару сут шишачалари, сўрғичлару термометрлардан тортиб, тиббий техникага қадар барини янгилаяпмиз. Юнусободдаги эмизикли ёшдаги гўдаклар уйида аҳвол ниҳоятда ачинарли эди. Биз «Тиббий таъминот» акционерлик жамияти бошлиғи Жамшид Алимовга Наврўз байрами муносабати билан шу муассасага ёрдам тариқасида элликта термометр сўраб мурожаат қилган эдик, улар юз дона ажратишди. Дори-дармон бирлашмаси ҳам саховат кўрсатди. Улар бизга ниҳоятда керак бўлган дори-дармонлардан ташқари, ўзларида бўлмаган, ҳозирги пайтда жуда камёб сўрғичдан уч минг донасини шу гўдаклар уйига совға қилишди. Бу биз учун катта мадад. Ҳақиқатдан халқимиз меҳри дарё. Сизга бир нарсани айтай: «Енгил саноат» касаба уюшмаси берган материаллардан ҳозир шу гўдаклар уйи ва бошқа болалар тиббий муассасалари учун чойшаблар, болалар кўйлак-иштончалари тикдиряпмиз. Наврўз байрами арафасида Юнусобод тумани, кўп тармоқли болалар касалхонасига ҳамда шу ҳудуддаги бошқа болалар касалхоналарига дори-дармон ва замонавий тиббий жиҳозлар олиш учун ишбилармонлар, хусусий аптекалар эгалари ўн миллион сўм маблағ ўтказдилар.

Юнусобод тумани Ҳасанбой мавзесида қурилаётган тиббий пунктга ғишт заводи эллик мингта юқори сифатли ғишт ҳадя қилди.

— Шаҳримизда болалар касалхоналари кўп. Бундай ёрдам фақат Юнусобод туманига кўрсатилдими?

— Бу хайрли тадбирлар шаҳримизнинг барча туманларида олиб борилляпти. Биринчи бўлиб, Миробод тумани тадбиркорлари билан маслаҳатлашдик. Улар гап бемор болалар ҳақида бораётганини эшитиб, ёрдамга тайёр эканликларини билдирдилар. Шу кунларда болалар юрак касалликлари марказига, болалар жарроҳлик шифохонасига, болалар ўпка сили касаллиги шифохонасига, болалар юқумли касалликлари шифохонасига ҳар бир хусусий аптека ва тадбиркорлар жамоаларидан юз минг сўмдан пул ўтказилаётир. Мазкур шифохоналар жойлашган туманлардаги бирор бир хусусий аптека ёки тадбиркорлар жамоаси йўқки, бу савобли ишдан четда қолган бўлсин.

— Равшан Тўлаганович, эшитишимча, Эдита Пйеха деган санъаткор 15 йилдан буён битта болалар уйини ўз ҳисобидан таъминлар экан. Ўзбекистонимизда ҳам шундай ҳодисалар йўқ эмасдир?

— Нақ кўнглимда турган саволни бердингиз. Бизнинг кишиларимиз, қолаверса, санъаткорларимиз ҳам мурувват бобида Эдита Пйехадан асло кам эмас. «Шаҳзод» гуруҳини яхши биласиз. Улар битта концертдан тушган маблағларини Шайхонтоҳурдаги юрак хасталиклари касалхонасига ўтказишди. Фақат шунинг ўзи билан чекланиб қолмай, улар бу касалхонани доимий оталиққа ҳам олдилар.

Наврўз байрами муносабати билан бошланган бундай хайрли ташаббусни Ўзбекистон Халқ артистлари Ғуломжон Ёқубов, Насиба Абдуллаева, Юлдуз Ус-

монова, Мирзабек Холметовлар ҳам сидқидилдан қўллаб-қувватладилар. Халқимизнинг бу севимли санъаткорлари биттадан концертларини атайлаб, айнан мана шу бемор болажонларимиз учун ташкил этишни мўлжалламоқдалар. Яккасарой мусиқа мактабининг «Болалар гуруҳи» ансамбли ҳам 150 минг сўм пулни шу туманнинг 16 феврал фожиаларидан жароҳатланганларига ёрдам тариқасида ўтказдилар. Куни кеча Мирзо Улуғбек туманидаги 5-болалар шифохонасига эллик минг долларлик ултратовуш аппарати ўрнатилди. Японияда ишлаб чиқарилган бу тиббий ускуна «Соғлом авлод учун» фонди ҳамда Япониянинг Ўзбекистондаги элчиси томонидан хайрия қилинди. Шундай тадбирлар бошқа болалар шифохоналари учун ҳам қилиняпти.

— Суҳбатимиз бошида Юнусобод тумани болалар шифохоналари ҳисобига ўн миллион сўм тушди, дедингиз, ҳар бир туман болалар шифохоналари учун тахминан шунчадан маблағ тушса, бу пулларнинг ҳаммаси кўзда тутилган мақсад учун ишлатилишига ишончингиз комилми?

— Ҳа, тўла ишончим комил. Аввало, ҳар бир пул ўтказган тадбиркор келиб, ўзи маблағига нима олинганини ёки нима иш қилинганини кўриб туради. Ундан ташқари, бу маблағлар доимий назорат қилиниб, аниқ режа билан ишлатилади. Шунингдек, маълум бир касалхона маълум бир маблағ билан маълум бир вақтгача зарур тиббиёт ашёлари ва дори-дармон билан таъминланади. Агар бирор ерда узилиш ёки қоидасизлик бўлса, бор нарсалар беморларга берилмаса, буни яшириб бўлмайди. Дарров маълум бўлади. Шуни яхши билингки, бу ўтказилаётган тадбирлар, тушаётган маблағлар дарров беморлар кайфиятида акс-садо топади.

— Муҳтарам Президентимиз Ислом Каримовнинг ташаббуси билан 9 май Хотира ва Қадрлаш куни деб эълон қилинди. Бугунги кунда анча улуғ ёшга бориб қолган фахрийларга қандай ғамхўрликлар қилиняпти?

— Саволингиз ўринли. Биз бу нозик ишни ҳам диққатимиздан қочирганимиз йўқ. Кўп мулоҳазалардан сўнг аввал болалар касалликлари муассасалари шароитини яхшилаб, кейин катта ёшдаги беморлар шифохоналарини жиҳозлашни режалаштираётган бўлсак-да, қарияларимиз даволанадиган муассасаларни унутишга ҳеч бир ҳаққимиз йўқ. Қариялар бизга ғанимат.

Яқинда яна бир савобли ишнинг тамал тоши қўйилди. «Нуроний» жамғармаси раиси ҳурматли Эркин Боқиев билан маслаҳатлашиб, шифохона очишни режалаштирдик. Бу шифохона учун 150 бемор бемалол даволанса бўладиган тўрт қаватли бино ажратилди. Насиб этса, тиббий жиҳозларни ҳам замонавий қилиб, фахрий бобо ва момоларимиз, меҳнат фахрийлари ва нафақадаги онахон, отахонларнинг даволанишларига яхши шароит яратамиз.

— 16 феврал воқеалари халқимиз бошига тушган бир синов бўлди. Халқимиз бузғунчиларга қарши якдил эканлигини билдирди. Шубҳасиз, бу синов, шифокорларни ҳам четлаб ўтмади. Шулар ҳақида икки оғиз сўзлаб ўтсангиз.

— Бизнинг тиббий мутахассисларимиз тинчлик шароитида беморларни даволашга ихтисослашганлар. Аммо ўша куни касалхоналарга боши, кўкрак қафаси, қорни жароҳатланган ва айрим ўқ теккан ярадорлар келтирилди. Шунингдек, шиша парчалари санчилишидан яраланганлар ҳам бор эди. Аммо мана шундай фавқулодда ҳолатда анестезиологлар, реаниматологлар, жарроҳлар, стоматологлар, рентгенологлар, ҳамширалар кечалар уйларига кетмасдан, ўз вақтида, кечиктирмасдан жонбозлик кўрсатиб, жароҳатланганларга ёрдам кўрсатдилар. Жароҳат билан келган бир юз йигирма саккизта беморнинг бирортаси ҳам ҳаётдан ноумид бўлмади. Уларнинг ҳаммаси Наврўз байрамини оила аъзолари даврасида қаршиладилар.

Биз шу экстремал ҳолатда ўз билимларини тўла намойиш қила олган шифокорларимиз билан фахрланамиз.

Тошкент шаҳар тиббиёт ходимлари касаба уюшмаси мана шу шифокорларимиз учун махсус мукофот пули ажратди. Йигирмата шифокор ва ўнта ҳамширанинг ҳар бирини 5.000 сўм пул мукофоти билан тақдирладик.

— Аёлларга, Аёллар йилига муносабатингиз қандай?

— Қайси ўзини таниган, билган эркак бу ишлардан қувонмайди? Бугунги кунда Республикамиз тиббиёт тизимида 65 фоиз хотин-қизлар фаолият кўрсатаяптилар.

Тиббиёт соҳасида хизмат қилаётган аёлларнинг ниҳоятда фидойи ва жонкуяр бўлишини кўпчилик яхши билади.

Тикланиш одимлари

Биз нафақат ўз соҳамиздаги, балки шаҳримизнинг барча аёллари манфаатини ўйлаб, «Аёллар маркази»ни ташкил қилишни режалаштирдик. Режа бўйича битта катта замонавий бинога шу марказ жойлашади. Бу марказда еттита бўлим фаолият кўрсатади. Булар: касалликнинг олдини олиш, яъни профилактика, диагностика, даволаш, реабилитация, маърифат ва маънавият, ҳунар ўргатиш ва маиший хизмат кўрсатиш бўлимларидан иборат бўлади. Ҳар бир бўлимда ўн-ўн бешта турли соҳа мутахассиси бўлган шифокорлар хизмат кўрсатади. Ёрдамга муҳтож бўлган аёл хизматнинг ҳамма турини битта бинодан топади. Бу деган сўз инсон танасидаги учраши мумкин бўлган барча касаллик шифокорларидан тортиб, ЭКГ, рентгенгача, оиладаги келишмовчиликлар хусусида бирор маслаҳат зарурати туғилса — юристу социологгача, оилани режалаштиришу қиз болаларни уй бекаси бўлишга тайёрловчи маслаҳатларигача бир жойда бўлади. Маънавият бўлимида эса санъаткорлар, шоир ва ёзувчилар, рассомлар ва кино усталари билан учрашувлар ўтказилади. Шунингдек, бу ерда аптека, сартарошхона, косметика хонаси, шейпинг хоналари энг замонавий асосда доимий хизмат кўрсатади.

Сизга яна бир улуғ режамизни айтай: дастуримизда шаҳримиздаги барча туғруқхоналарни таъмирлаб, янги тиббий ускуналар билан таъминлаш вазифаси белгиланган. Айни пайтда, аҳолиси энг кўп ҳисобланган Юнусобод туманида туғруқхона қурилмоқда. Шунингдек, аёллар маслаҳатхоналарини ҳам таъмирдан чиқариб, янги замонавий тиббий ускуналар билан жиҳозлаш тез вақтда амалга ошади. Кўряпсиз, зерикишга, бир зум тек ўтиришга фурсат йўқ. Ҳаммасига улгуришимиз керак. Ҳаёт бир жойда тўхтаб турмайди.

— Мазмунли суҳбатингиз учун раҳмат. «МТ» мухлислари ундан ўзлари учун кўп ибрат ва янгилик оладилар деб умид қиламиз.

Далолат

ТАҚДИРИМИЗ ТАҚЛИДГА ҚУРИЛМАГАН

Муҳаббат сўзланилмайди, ҳис қилинади. У одамзот биладиган сўзлар мағзидан устун, бизга англаб етиш имкони берилган маънидан юқори. Тангрининг ҳар кимга ҳам насиб этавермайдиган сирли инъоми — илоҳий тақдир. Лекин барибир ошиқ аҳли муҳаббатдан тўймагани каби одамлар у ҳақда сўз айтишдан, турли тақдирлар нағмасини тинглашдан тўймайдилар. Ва бу айтимлар ҳамиша кишилар учун руҳий тикланиш, одамийлашиш, муҳаббатга яқинлашиш воситаси бўлиб қолаверади. Фикримизча, инсон зоти муҳаббатни етарли таърифламоққа қодир эмасга ўхшайди. Эҳтимол бу олий туйғу инсон тарафли таърифдан йироқдир. Бу йироқликнинг сабаби эса, бизнингча, асил Ишқ (хоҳ худога, хоҳ инсонга нисбатан бўлсин) кишининг вужудига, қалбига, шуурига синггани ҳолда бир пайтнинг ўзида унинг инсон ихтиёридан ташқаридалигидадир. Зеро, қай тарзда содир бўлмасин, Ишқ-руҳ иши. Руҳ эса одамзод танасидан олдин яралган, аввалдан бор эди, тана таназзулидан кейин ҳам руҳлигича қолади. Демак, ишқ ўзи ёндирган вужуд билан баробар тарзда йўқ бўлиб кетмайди, ҳамиша руҳ билан бирга (руҳ унга дуч келган бўлса, албатта), айнан шунинг учун ҳам, гарчи ҳамма ишонавермаса-да. Лайли-Мажнун, Тоҳир-Зуҳра, Фарҳод-Ширинларнинг у дунёдаги абадий висол осойишталиги ёки сўфийларнинг тангрига муҳаббати, у билан қўшилиб кетиши хусусида сўзланилади.

Лекин, очиғини айтганда, бу каби Ишқ — олий муҳаббат ҳақида сўз юритишдан кўпчиликда фақат мавҳумлик — тушуниксизлик, афсона эшитганликдаги ҳолат пайдо бўлади. Ахир, ким билади, Лайлию Мажнунлар ҳаётда, боринг-ки, бутун дунёда саноқлигидадир, бирдир-иккидир, худди ҳар пайтда дунёга келадиган даҳолардай. Бу сифат ишқ соҳибларини ҳаётда кўрганлар кам (кўрганда ҳам уларнинг кўнглини, ишқини ҳис қилиш маҳол). Одам зоти борки, минг ўқиб, минг эшитса-да, гувоҳ бўлганинигина ҳаёт ҳисоблайди. Демак, бундай ишқ тавсифлари ҳаммага ҳам кўриниш беравермайдиган худонинг ҳусни-жамоли ҳақида тавсифлар қилгандай бир гап. Шунинг учун ҳам Лайли-Мажнунлар кишиларнинг дунёқарашига сиғавермайди, уларнинг мулоҳаза ўлчовларида ҳамма қатори турмайдилар. (Бу ишқ оқибатини фаҳмлагувчилар кам топилади, улар ақлли дўст ёки ақлли душман бўлиши мумкин). Дунёқарашларга сиғмагани ва бошқа қарама-қаршиликлар сабабидан атрофидаги кишилар таъсирида дунёга сиғмайдилар, тириклигидаёқ афсонага айланадилар, гарчи қаҳрамонликка талабгор бўлмасалар-да. Улар ҳеч кимга қарамайдилару аммо ҳаманинг диққати, нигоҳи абадий уларда қолади. Даҳолар дунёни ўз даврида ва ўзидан кейин ҳам тебрата олганидай, уларнинг ишқу муҳаббати ҳамиша кўнгилларга меҳр улашиб, дилларга бир қадар уйғоқлик бериб, қалбларга кўр ташлаб, нур улашиб туради. Улар ҳам эл қатори одам боласи эканлигидан кишилар маълум даражада улардан таъсир топадилар. Эҳтимол сал меҳрлироқ бўладилар, бир-бирини аяйдилар. Шу билан бирга, меҳрга тўлиб-тошган, ўта кучли севгисини ана шундай ишққа тенг кўрувчи, ишқдай эъзозловчи, ҳатто севги йўлида қурбон бўлувчилар ҳам йўқ эмаслигини таъкидлаш жоиз. Хуллас, олий даражали ишққа муносиблар бордир-йўқдир, барибир кам, бизнинг мақсадимиз эса бу ҳақда гапириш, баҳс қилиш эмас (бундан маъни ҳам йўқ). Истагимиз ҳаётийлашиш, кўпчиликка яқинлашиш, бирмунча англаниларлик, ҳаётий фаолиятга киришимлик муносабатлар тўғрисида фикрлашиб, шу мулоҳазалар асосида кўз олдимизда содир бўлаётган маънавий ўзгаришларга назар ташлаш ва сизнинг ҳам нигоҳингизни шуларга қаратиш.

Ҳаётда ишқдан фарқли ўлароқ, ҳавас ҳамда севги, таъбир жоиз бўлса, кишида тан майли (шаҳвонияти) бор. Ўйлаб қараганда, ҳавас ва севгининг ишқ каби руҳга у қадар боғланиши, бирлашиб кетиши кузатилмайдиганидай, булар вужуд ва жон ишидай кўринади. Ҳавас (ва шаҳвоният) вужуд талабидан, севги жон иштиёқидан туғилар балки. Нима бўлганда ҳам, бу барча атамаларнинг қайси бири билан боғланаётганини, кўнглидаги ҳаракат ишқданми ё бошқа бириданми, одамзоднинг ўзи ва атрофдагилар ҳамиша ҳам билавермайди, ҳамиша ҳам истаклар қўзғалишига тўғри баҳо беравермайдилар Ёки билсалар-да, бирор манфаат нуқтаи назаридан уларнинг номи алмаштирилиб айтилиши ёхуд бор туйғуни йўқ, йўқ туйғуни бор дейилиши мумкин ва ҳоказо... Майли, буни ҳаёт дейдилар. Шу боис ҳам ушбу мавзуда фикрларнинг уйғунлашуви қийин, деярли мумкин бўлмай кетади. Ана шу ноуйғунлик тақдирлардаги чигалликларнинг, гоҳ эҳсон, гоҳ алдовларнинг, қадр ва қадрсизликларнинг дояси, сабабчиси, турли шаклдаги ҳаёт курашларининг қалови ва қуроли ҳисобланади. Ўзини ва ўзгани англашда, шубҳасиз, ҳамма бирдай эмас, англаган тақдирда ҳам ҳар кимнинг қадами, қарори ўзга. Ҳаёт синовлари шуни кўрсатадики, бу тушунчаларни деярли ҳеч қачон кишилар ўз манфаатларидан, мавқеи, айниқса замон, шароит талаблари доирасидан олдинга ўтказиб юборишмайди. Бу ўтказиб юбормаслик тангри томонидан қўйилган талабларга гоҳ муносибликка, гоҳ номуносибликка хизмат қилиб келади. Ҳар ҳолда ҳавас ва севги ҳаётнинг ҳам, замоннинг ҳам қонунларига бўйсунади, бошқача қилиб айтганда, қонунлар билан келишиб яшайди, хоҳишига мосми-мос эмасми, барибир тинглай билади. Шу жиҳати билан ҳам улар ишқдан фарқ қиладилар. Ишқ худодан бошқани тингламайди, худо эса ҳали ҳеч қачон бу кўйига тушганларни ишқдан қайтарган эмас. Зеро, тангрининг бандасидан талаби мол-дунё эмас, унинг қошига элта оладиган мулк — ишқ, меҳру муҳаббатдир.

Ҳамма ҳам аввало ўзини яхши кўради, ана шу ўзнинг талаблари нима бўлса, шуни бажаришга ҳаракат қилади. Ва бу ҳаракатларни рисоладагидай ҳаёт кечириш, эътиқод-иймон мезонлари билан (кимдир чиндан, кимдир ёлғон аралаш) бирга олиб боришга, халқ тили билан айтганда, чизиқдан чиқиб кетмасликка интилади. Хуллас, имкон борича барча масалалар қатори бу масалада ҳам ўзини каттами-кичикми, турфа азобларга (ҳаёт муаммолари, ташвишлар шусиз ҳам оз эмас) — ҳавасми, истакми, севгими... талабларнинг учқунига ҳам, ўтига ҳам чархлантириб қўймайди. Бу жами истаклар маънавий эҳтиёж даражасига кўтарилади ва одатда оила қуришда ўз ифодасини топади. Лекин ҳамиша ҳам шундайми? Йўқ албатта, сир эмаски, расман айтилмаса-да эл орасида пардали гап тарзида юрувчи «йигитчилик», «эркакчилик» деган тушунчалар мавжуд ва улар бежиз эмас. Буларни кишилар беихтиёр оила тушунчаси билан бир қаторда ҳаёт қонуни, табиий зарурат деб биладилар, у қадар гуноҳга йўймайдилар ҳам. (Ҳар ҳолда худо ҳар кимнинг пешонасида кўриниб тургани йўқ). Бунинг ножоиз, зарарли жиҳати шундаки, ўсмир-ёшлар айни шу ҳолатларни ўйламай-нетмай ўзларида синаб кўришга уринадилар ва буни ҳаётга — катталикка илк қадам қўйиш деб баҳолайдилар.

Инсон зотини бошқа мавжудотлардан фарқлайдиган бир неча унсурлар бор. Мен шулар қаторига катта ёшдагилар учун эркак ва аёлнинг тан яқинлик муносабатларидаги шаръий никоҳни ҳам қўйган бўлардим. Бу жуда муҳим, ҳам дунёвий, ҳам илоҳий масала, башариятнинг икки оламини мувозанатда сақлашга қодир куч. Қайсидир филмнинг қаҳрамони «дунёдаги жамики ёвузликлар эркак ва аёл ўртасидаги беникоҳ муносабатлардан бошланади» деган фикрни билдиради. Шаръий никоҳнинг диний қонун-қоидалари хусусида тўхталиб ўтмоқчи эмасмизу фақат никоҳ ва беникоҳликнинг ёвузлик ва эзгуликка таъсири, унинг ҳадеганда кўринавермас, лекин «оламшумул» фаолияти ҳақида мулоҳазаларимизни билдириб ўтмоқчимиз. Нега беникоҳ муносабат ёвузликларга доя бўлади? Балки бундай ваҳимали гап айтишга асос йўқдир. Ахир, ёвузлик — ҳаёт мувозанатининг, тараққиётнинг кушандаси ва бузилиши, издан чиқиши. Қолаверса, халқимизда юртни бузса беникоҳ (туғилганлар) бузади деган нақл ҳам бор. Бизнингча, шаръий никоҳ эркак ва аёлнинг бир-бирига фақат жисман ҳамда оила қуришликка боғланиши учунгина эмас, уларнинг тангри вужудига сингдирган руҳларини ҳам бир-бирига боғлаб қўйиш учун ўқитилади, эркагу аёлни ҳам илоҳий, яъни мукаммал тарзда бир-бирининг ҳалоллигига ўтқизади. Бундай руҳ боғланишини эса шаръий никоҳдан бошқа ҳеч қандай куч, дабдабали тўйлар ҳам амалга оширолмайди. Руҳи боғланмаган — тангрининг ипи ташланмаган жуфтликка «шайтоннинг аралашуви» — «ип ташлаши», уларнинг ўртасида «воситачи» бўлиши осон кечади, ахир у ҳамиша бўш жойни, одамзоднинг эътиқоди суст жиҳатларини «қидиради». Ақлнинг худодан бехабар ерини, кўнглини ҳам иймон етиб бормаган нуқталарини «эгаллайди» ва ўрнашган ўрнини кенгайтириб боради. Шайтоннинг мақсади ҳамиша одамзотни одамийликдан чиқариш, маънавий ҳалокат ёқасига олиб келишдир, бунинг учун у кишиларнинг луқмасидан тортиб, ўзаро муносабатларига, қонигача ҳаром аралаштиришга уринади. Чунки шайтон фақат ҳаромга «иш буюра олади», ҳалолнинг эса эгаси — пок руҳи, фариштаси бор. Табиийки, агар имкон берилса, ношаръий муносабатларнинг охир-оқибатида ака-сингил, ота ва қиз, қариндош-уруғларнинг бир-биридан фарқи — тайини қолмай, бир тўдага айланади. Меҳр-оқибат ҳақида эса сўз айтмаса ҳам бўлади. Шукрким, ундай эмас, биз шарқликлар оилани бошқа халқлардан кўра кўпроқ қадрлаймиз, оила манфаати охир-оқибатда ўзимизнинг манфаатимиз, келажагимиз эканлигини яхши англаймиз. Буни ўсиб келаётган ёш авлод ҳам билиши зарур. Беникоҳ жуфтликлардан дунёга келган фарзандлар хусусида асрлар давомида турли фикрлар айтилиб келинади, ҳаётий мисоллар келтирилади. Ривоятлар кўп. Беникоҳ туғилган бола яхшилик қилганга ёмонлик қилади дейдилар, бу сўзнинг ҳақиқатга қай даражада яқинлигини билмадигу лекин халқнинг гапи синашта гап эканлигига шубҳа қилиш қийин. Фарзанд дунёга келмаган тақдирда ҳам ана шу муносабатлардан ҳозир машриқу мағрибда урф бўлган ёмон, турли хил касалликлар келиб чиқиши, маънавий бузилиш ва бу бузилишни озодлик деб англаш, кишилар ўртасида бир-бирига бўлган ишончнинг дарз кетиши, болалар тарбияси таъминланишининг қайсидир даражада эътибордан четда қолиши, ёш ўсмирларнинг йўлдан адашиши — уларни йўқотиб қўйишимиз, ёмон кучларга айлантиришимиз, хуллас шу кабилар ёвузликка эрк берилишининг турли кўринишлари эмасми?

Ёш ўсмирлар олдин катталарнинг сўзидан, маслаҳатидан кўра ўзидан, фаолиятидан ибрат олади, кейин эса бирбирларига намуна бўладилар, катталарнинг аралашишидан наф ҳам қолмайди. Чунки улар аллақачон ўзларини катта ҳисоблаб улгурган, ҳаётни «англаб етган», севги-муҳаббатни замонавийлаштирган. Бу замонавийликда биз нодир деб билган «Лайли Мажнунлар»нинг сон-саноғи йўқ, бирининг Лайлиси яна бирига Зуҳра, бирининг Тоҳири яна бирига Мажнун бўлиб кетаверади. Бунда ички туйғулардан кўра бир-бировидан ўрнак олиш, тенгқурлардан қолишмаслик ҳисси устунроқ. Сўзимиз бошида биз тилга олган ишқ-муҳаббат айни пайтда видео тасмалар орқали бепарда филмларни томоша қилиб ўтирган ўсмирлар учун ҳатто афсоналикка ҳам арзимайди, «кўргазмали» таассуротлар таъсири уларни инсоний туйғулардан аста-секин узоқлаштира боради. Ўсмир-ёшлар уларни тўда-тўда бўлиб ўтириб томоша қиладилар. Тўғри, ёшларнинг ҳаммаси шундай деб бўлмайди, бироқ тўда сони ошиб бораётганидан хавотирга тушадиган пайтимиз етди, чамамда.

Мамлакатимиз оила йили — Аёл йилини бошдан кечиряпти. Назар солинг, асрлар давомида шарқнинг ҳар йили оила йили бўлиб келган. Биз ҳалол луқмали, ҳалол уйлик — оилалик халқмиз. Шу халқнинг бугуни ва келажагини бепарда тасмаларга тушиб кетишдан асрамоғимиз, уни достонларда сақламоғимиз айни зарурат, миллат истиқболи, эзгу интилишларимиз самарасининг гултожи, оломон эмас, халқ бўлиб, шарқ бўлиб яшаётганимизнинг далолатидир. Ахир биз ҳар бир воқеа-ҳодиса, ҳар бир сўз нимадан далолат бераётганини олдиндан фаҳмлаб, имкон қадар тадорикини кўриб келган, ҳар қачон ўзлигини олдирмаган миллатмиз, ҳеч замонда тақдиримиз асоси тақлидга қурилмаган, унинг ўз собит замини, ҳалол томирлари бор.

Дилором ҚЎЗИЖОН

Чавандозлар

ПАХСАМИ, ТЕМИР БЕТОН?

Маълумки, ҳар бир мамлакатнинг ўзига хос табиий бойликлари бўлиб, у ҳар бир юртнинг миллий бойлиги ҳамдир. Табиий бойлик деганда нафақат фойдали қазилмаларни, балки сув, ҳаво, тупроқ ва мусаффо майдонларни ҳам тушунмоқ лозим. Қодир табиат ердаги ҳаётга ўз сахийлигини ҳеч ҳам аямаган. Айтишларича, Жанубий Америка ва Африканинг баъзи бир ҳудудларида табиий картошка ва помидор ўсадиган тўқайзорлар ҳали ҳам мавжуд экан. Ҳиндистоннинг Декан тоғларида эса пахтани суғормасдан етиштиришар экан. Бу каби «табиат туҳфа»ларидан бизнинг ўлкамиз ҳам қуруқ қолмаган. Чотқол табиий қўриқхонасини кўришган ЮНЕСКО вакиллари ҳайратдан ёқа ушлашганига гувоҳлар бор. Шунингдек, Қашқадарёнинг Чимқўрғон сув омбори ўнг қирғоғида одамлар мош, макка, ҳатто бодрингни суғормасдан етиштирадилар. Бироқ, бундай ерлар оз бўлганлиги боис Ўзбекистон қишлоқ хўжалиги суғорма деҳқончилик асосида йўлга қўйилган. Сувнинг ва ер релефининг оқими ҳамда нишаблик даражасидан фойдаланиш — интенсивлик ва унумдорлик шартидир. Хўш, шундай экан, бизда бунга амал қилиняптими? Мисол тариқасида Навоий вилоятининг Зарафшон шаҳрини оладиган бўлсак, Қизилтом бекатида ҳам, эски Зарафшонда ҳам деярли қарағайдан бошқа дарахт кўзга ташланмайди. Бу ерда бошқа дарахт ўсмайдими, дерсиз. Йўқ, ўсади. Гап шундаки, эски Зарафшонда суғориш, дарахт экиш ернинг нишаблигига қараб суғориладиган анъанавий суғориш усулига зид бажарилган. Шу боис қарағайдан бошқа дарахт бу ерда ўсмаган.

Янги Зарафшонда эса хилма-хил мевали боғларни кўриб, кўз қувонади. Бу ерга сув шарқ томондан оқиб келади. Кун чиқарида кичкинагина кўли ҳам бор. Мана шу сув йўлларидаги кичик майдонларда жийдазор ва тутзорлар барпо этиш имкони бор. Бу тадбир шу жойнинг экологияси учун жуда фойда бериши шубҳасиздир. Энди Қарши чўлини олайлик. Чўл ичида қурилган 39-давлат хўжалигида шўро замонида шунақанги данғиллама ҳовлили уйлар қурилганки, бу уйларнинг кўпида яқингача ҳам ҳеч ким яшамас эди. Қайси бир ҳовлига сув ўз оқими билан оқиб келса ва оқава сув арикчаларидан оқиб чиқиб кетса, ана шу ҳовлидагина одамлар яшар эдилар. Бу ҳол анъанавий суғориш усули — миллий турмуш тарзимизнинг муҳим шарти бўлиб келганлигини кўрсатади. Бу ҳодисани таъкидлаш орқали Қоровулбозор, Шўртан кимё мажмуаси каби йирик иншоот атрофида қурилаётган қўрғонлар заминининг миллийлик шарти ҳисобга олиниб, оқова сувларнинг анъанавий тармоғи қайта шакллантирилса, мақсадга мувофиқ бўлишини айтмоқчиман, холос...

Миллий иморатлар барпо этиш бугун кун тартибида турган масалалардан бири десак адашмаймиз. Бу ҳақда гапиришдан олдин Шаҳрисабз шаҳридаги бозор олдида қад ростлаган гумбазли иморат ичида жойлашган дўконга кирган киши ертўланинг зах, нам ҳавосини туюшини ва ташқаридаги 40-45 даражали жазирамани унутишини айтиб ўтмоқчиман. Дарҳақиқат, бу жойда конденционерга зарурат йўқ! Ўйланиб қоласан киши, тўртта пайвандланган бетон плита пахса деворли, томи сувоқли уйларга тенг бўла олармикин? — мана, миллийлигимизнинг сир-синоати! 1966 йилда Тошкентда рўй берган зилзилада синчли уйларнинг аксарияти бешикаст қолганлиги маълум. Боғдорчилик, зироатчилик, қолаверса, меъморчиликда миллийлик, замонавийлик ва анъанавийлик мезонларини топиш учун ҳаммамиз ижодий бош қотиришимизга тўғри келади.

Хулоса қилсак, ҳар бир миллатнинг ўзига хос миллий анъаналари ва табиий шароитлари бор. Шунинг учун қилинаётган ҳар бир ишда ушбу омиллар албатта ҳисобга олиниши зарур. Бу, шубҳасиз, муваффақият гарови демакдир.

Нормурод ЖОМУРОДОВ
Қарши

ТАҲРИРИЯТДАН:

Ўлкамиз табиий ландшафтидан илм, оқиллик, кордонлик билан фойдаланиш мамлакатимизнинг чиройига чирой қўшади. Бунда гап мамлакат ер усти ва ер ости шароитини ўзгартириш ҳақида эмас, балки табиатга ёрдам бериш устидан боради. Табиатга ёрдам бериш у билан бирга қўлни қўлга бериб ишлаш дегани бўлади. Н. Жомуродовнинг фойдали фикрларига қўшилган ҳолда, шуни ҳам айтиш жоизки, «пахса девор» билан «темир бетон плита» солиштирилганда, бундан миллийлик ва анъанавийлик мезонларини топиш қийин. «Пахса девор»дан «миллийлик» қидириб юриш ҳозир бироз кулгили туюлади. Миллий қурилиш сиёсатида, қурилиш комплекси ва саноатида «Пахса девор»га суяниб бўлмайди. У хусусий қурилишларда, «темир бетон плита» ва бошқа замонавий конструкциялардан

Мухлис мушоҳадаси

фойдаланишнинг имкони бўлмаган ҳоллардагина ўзини «оқлаши» мумкин. Ойна, темир бетон — замонавий катта миқёсдаги қурилишлар, умуман, мамлакат қурилишини буларсиз тасаввур қилиб бўлмайди. Булар, таъбир жоиз бўлса, тараққиёт, тезкорлик, мустаҳкамликнинг ғолиб материалларидир.

Гап агар миллийлик ҳақида кетадиган бўлса, темир-бетон ва ойналар воситасида ҳам уни тўла маънода яратиш, ҳосил қилиш мумкин, моҳир меъмор темир-бетонни ҳам «сайратиб» юборади! Ёзда уйларни салқин, баҳаво, оромбахш, қишда эса иссиқ ва саранжомли қилиш бу кўпроқ «миллийликка» эмас, бизнинг ақлимизга, бошимизни қандай ишлатишимизга боғлиқ. Хўш, «Пахса»ми? Темир бетонми?

Эски пахса аллақачон темир-бетонга ютқизиб қўйган. Келажак фақат темир-бетонники! Миллийликка келсак, уни темир-бетондан ҳам топса бўлади.

Ижодкор зиёлилар билан учрашувлар

ОТА НОМИНИ ОҚЛАБ

БОЛАЛАР ШОИРИ ҚАМБАР ОТА БИЛАН СУҲБАТ

— Ҳурматли Қамбар ака! Сизни «МТ» ўқувчилари шоир, айниқса, болалар шоири сифатида кўп китобларингизни ўқиб танийдилар. Лекин таржимаи ҳолингизни ҳамма ҳам билавермайди. Ҳолбуки, ҳар бир ижодкорнинг таржимаи ҳоли ҳам кўп ибратли. Мана, Сиз уруш йили Наврўз арафасида туғилган экансиз...

— Рост, Наврўзга 12 кун қолганда таваллуд топганман. 1942 йил эди ўшанда... Туғилганим ҳақидаги гувоҳномани 1957 йили Каттақўрғон шаҳрида олганман. Қамбар сўзи ҳам янги ой, ҳам юлдузлар туркуми маъносини билдиради.

Отам — Хўжамурод ўғли ўта тантилик, одамохунлик, дўстпарварлик, элпарварликда ном чиқарган Жума карвонга қўшилиб аҳён-аҳёнда ёлғиз бир туяси билан сафарга чиқиб турар экан. Урушнинг оғир йилларида узоқ юртлардан ризқ-насиба топиб келиб, тирикчилик ўтказиш осон кечмаган. Аммо бу узоққа чўзилмай, карвон бордикелдиси тўхтатиб қўйилган.

Онам — Бойқул Карвон қизи Ойдин ҳаётнинг аччиқ-чучугини татиган, содда, раҳмдил, жафокаш аёллардан бири эди. Болалигимда турмушнинг оғирлигини ич-ичимдан ҳис қилиб, «тезроқ катта бўла қолсаму онамнинг оғирларини енгил қилсам», деб ўйлардим...

— Кечирасиз, болалигингиз кечган жойларни жуда соғинсангиз керак ҳозир ҳам...

— Тақдир тақозоси билан болалигим Косон ва Чироқчи даштларида, Ургутнинг Баҳрин қишлоғида, Дарғом бўйларида, Пастдарғом тумани далаларида, Каттақўрғон шаҳрида кечди. Ватан ҳақидаги биринчи шеърим Каттақўрғон шаҳридаги ҳозирги Мирий номидаги мактабда ўқиётганимда туман газетасида чиқди. Кейинчалик «Ёнғоқ» сарлавҳали масалим, «Бозбарак» номли шеърим эълон қилинди. Тез орада 8-синфни битириб, Самарқандга ўқишга йўл олдим. Дастлаб Самарқанд темир йўл техникумида, сўнгра сув хўжалиги техникумида ўқиш баробарида, 69-кечки мактабга қатнаб, бира-тўла ҳаммасини 1962 йили ўқиб тугатиб, худди шу йилнинг ёзида Алишер Навоий номидаги Самарқанд давлат дорилфунунининг ўзбек филологияси факультетига ўқишга кириш учун ҳужжат топширдим.

Болалигимда ҳам, таҳсил даврида ҳам толиқиш нималигини билмасдим. Эрта туриб, кеч ётардим. Вилоят газетаси таҳририяти ўқиш жойига яқин бўлгани учун кун аро у ерга бориб турардим. Ўқишимнинг иккинчи йили муҳаррир ўринбосари Малик ака Наврўзов:

« — Қамбар шоир, барибир ҳам газетанинг бир томонини чин дилдан кўтаришга интиляпсан. Сенга буйруқ чиқариб қўйдим, ишлайвер», деди.

Малик ака газетага ҳаётини тикиб ишларди. Тақдир менга рўпара қилган устозларимнинг ҳаммаси Малик акага ўхшаган эътиқодли, софдил, ўзига ишонган одамлар эканлигидан доим фахрланаман ва уларнинг олдида ўзимни бир умр қарздор ҳисоблайман. Мени ўқитган барча ўқитувчиларимдан ташқари каттақўрғонлик ижод соҳиби Маслаҳитдин бобо Салоҳиддинов, Самарқанд темир йўл техникумида она тили ва адабиётдан дарс берган муаллимим таниқли педагог, журналист Муҳсин ака Ҳусаинов, у кишининг турмуш ўртоғи, ниҳоятда хушхулқ, меҳрибон ва ғамхўр инсон — дорилфунун доценти Кимё опа Аҳмаджонова, таниқли адабиётшунос олим, профессор Сайдулла Мирзаевларнинг таълим-тарбияси, менга кўрсатган ҳимммати ва одамохунлиги ҳаётим йўлини ҳамон қуёшдай ёритиб туради.

— Сизни шундай устозларингиз ижодга рағбатлантиришдими? Қизиқишингиз нималардан бошланди?

— Талабалик йилларим матбуотда фаол қатнашардим. Болаларга ва катталарга аталган шеърларим, таржима асарларим матбуотда узлуксиз чиқиб турарди. Мактаб ўқувчилари, ишчи ва хизматчилар, деҳқонлар билан ижодий учрашувларда бўлардим. Бу менга катта завқ-шавқ бағишларди. 60-йилларнинг ўрталарида таниқли шоир Миртемир факультетимиз талабалари билан учрашувда бўлиб, Самарқандда ҳафта-ўн кун туриб қолди. Бу улуғ инсон, катта ижодкор билан танишишим бир умр эсимдан чиқмайди. Кейинчалик болаларнинг ажойиб отахон шоири Қуддус Муҳаммадий билан танишишга мушарраф бўлдим. Ҳар иккала устозимни тез-тез зиёрат қилиб, ҳар бир суҳбатидан олам-олам маъно терардим. Улар мени қўллаб, илҳомлантиришди. Ўқишни битиргач, мени ректоратда ишга олиб қолишди. Кейинчалик Самарқанд қишлоқ хўжалик ва кооператив институтларида фалсафа фанидан дарс бердим. Олий ўқув юртларида чиқадиган газеталарга муҳаррирлик қилдим. Ниҳоят, 1975 йилда оилам билан Тошкентга кўчиб келдим.

Юрагимга энг яқин, қадрдон, болалигим кечган Қашқадарёю Самарқанд, Каттақўрғон шаҳри шимолий қисмидан оқиб ўтувчи Қорадарёю Наҳрипай анҳори оралиғидаги жийдазорлар, олмазор, ўриксор, токзор боғлар, ўсмирлик ва ақлга инган йигитлик давримни ардоқлаган кўҳна Самарқанд, эсимни танигандан бери доимий ҳамроҳим бўлиб, ижодимга йўл очган улуғворлик маскани — Тошкент ва бу жойлардаги қалб эҳтиромимга лойиқ азиз инсонлар менинг бир бутун ҳаётим десам ҳам арзийди. Ёру дўстлардан, устозлардан ёлчиганман, доимо софдил инсонларнинг ҳимматидан баҳраманд бўлганман. Бир куни шоир Қудрат Ҳикмат: — Сен боланинг шоирлик феълинг бор экан, бу ёққа кел, деб қўлёзмамни саралаб, мўъжазгина бир китобча қилиб чиқарганини ҳам унутиб бўладими? Ўша пайт кичкинагина бу тўпламчамга ўнга яқин тақриз чиққан эди. У даврда китоб чиқариш катта воқеа ҳисобланарди.

— Болаларга ёзишнинг завқи, табиати ҳам ўзгача-да, а, Қамбар ака? Бунинг учун кўнгил ойнадай тоза ва ўта самимий бўлиши керакдир?

— Болалар шоири боладай бўлмаса, бола тилини тополмайди. Фақат юрагим билан бамаслаҳат ёздим. Шу пайтгача болалар адабиёти зўр адабиёт, болалар ижодкорлари буюк, деган гапларга заррача эътибор берган эмасман. Менимча, болалар ёқтирмайдиган, ранжийдиган нарса — зўравонлик, чиранишм, мақтанчоқлик, манманлик! Болалар севган, уларни яйратиб-қувнатадиган — соддалик, беғуборлик, самимият!

— Сиз катталар учун ҳам ёзасиз ва ўзига хос сўз, ифода топасиз...

— 80-йиллардан бошлаб баъзи шеърларим қўшиқ бўла бошлади. Бир куни шоир Рауф Толиб, — сизни таниқли болалар композитори Нодим Норхўжаев суриштиряпти, деб қолди. Телефон орқали боғландик. Қисқа танишувдан кейин «Чучмома» деган шеъримга куй басталангани, аммо бу сўзни ижро этишда айрим болалар оғзидан ҳуштак чиқиб кетиши эҳтимоли борлиги сабабли ўзгартириб берсам тузук бўлишини уқтирди. Ҳуштак чиқиб кетса нима бўпти, ҳеч қиси йўқ, аксинча, табиийроқ бўлади, деб ҳазиллашдим ва ўзгартиришга рози бўлмадим. Ҳамон бу қўшиқ ўзгаришсиз ижро этилмоқда.

Кейин машҳур ўзбек болалар композитори, Ўзбекистон Халқ артисти Шермат Ёрматов билан танишиб қолдим. Шермат ака:

— Аваз билан яхшигина ижодий ҳамкорлик қиляпсизлар, болалар қўшиқларингизни маза қилиб ижро этишяпти, деди мамнуният билан.

— Аваз Мансуров ижодимга анча-мунча назар солган бўлишига қарамай, ҳалигача у киши билан таниш эмасман, — дедим хижолат бўлиб.

— Наҳотки, чиндан ҳам таниш эмасмисизлар? Эҳтимол Норхўжаевни ҳам танимассиз?

— Нодим Норхўжаев билан фақат телефонда гаплашганмиз, — дедим бўшашиб.

Болалар ижодкорлари ўзи шунақа, ҳа бўпти, қўшиқбоп шеърларингиздан «Булбулча»га олиб келинг, доим шу ерда бўламан, — деди Шермат ака хайрлашаркан.

Шу бўлдию Шермат Ёрматов билан эски қадрдонлардай яқин бўлиб кетдик. Чинакам дўстлигимиз, ижодий ҳамкорлигимиз давом этиб келяпти.

Дарвоқе, мени кўрмасдан ижодимга мурожаат қилган руҳан яқинларимдан Мардон Насимов, Раҳматжон Турсунов, Муҳаммад Отажонов, Неъматжон Қулабдуллаевлардир. Эндиликда уларни тез-тез кўрмасам, суҳбатлашиб турмасам кўнглимнинг бир четида нимадир етишмагандай бўлаверади, жуда бўлмаганда телефон қилишга шошиламан.

Атай ўзим севиб мурожаат этган композиторларим Мустафо Бафоев, Рустам Абдуллаев, Анор Назаров, Ҳабибулло Раҳимовлар болалар ва катталарга аталган қўшиқларимга мусиқа басталашган ва руҳий яқинлигимиз, ҳамкорлигимиз давом этмоқда.

— Қамбар ака, энди кўп ижодкор ёшлар сизни устоз деб чақиришади. Сиз уларнинг кўпларига тўғри йўл кўрсатиб, йўлланма бериб келяпсиз...

— Ҳа, болалар билан ишлаш жуда мароқли. Олий ўқув юртларида ишлаганимда атрофимга иқтидорли ёшларни тўплаб, адабиёт ва журналистика тўгараклари очиб, улар билан алоҳида иш олиб боришни яхши кўрардим. Кейин Республика болалари газетаси қошида ташкил этилган «Орзу» адабий уюшмасида жамоатчилик асосида машғулот олиб бордим. Ижодкор болаларнинг кўп нарсани билишга қизиқишлари биздан кўпдан-кўп изланишлар қилишни талаб этарди. Уларнинг нозик қаламлари чархланиб бораётганини ҳисобга олиб, мустақил равишда газетани болаларнинг ўзлари чиқаришини ташкил этдик. Ёш ижодкорларнинг қобилиятига қараб, газетанинг барча катта-кичик вазифалари бўлиб берилди. Барча материалларни жойлардан уюштириб келиб, таҳрир қилиб, босмахонада тердириб, тузатиб, саҳифалаб, газетани чиқаргунча бўлган жараённи бемалол улар бажарадиган бўлишди. Нашр учун масъул ходимлар эса кўз-қулоқ бўлиб туришди. Бу тажриба вақти-вақти билан давом эттирилди. Бундай махсус сонларни чиқаришда иштирок этганларнинг исм-шарифлари газетада кўрсатиб бориларди. Буни кўрган ўқувчиларнинг «Орзу» адабий уюшмасига ихлоси ошиб, қизиқишлари тобора кучая борди. «Орзу» сабаб бўлиб, вилоятларда ҳам ижодга қизиқувчи ўқувчиларнинг кўпая борганлигини ҳисобга олиб, жойларда навбати билан бадиий ижод бўйича танловлар уюштирилиб, саҳифалар бериб бориладиган бўлди.

Тошкент вилояти туманларидан, қолаверса, Самарқанду Бухоро, Қашқадарёю Сирдарёдан, Қирғизистоннинг Ўшидан, Қозоғистоннинг Чимкентидан ота-оналарини қўярда-қўймай «Орзу» адабий уюшмаси машғулотларига бир марта бўлса-да қатнашиб кетишга эришган болалар анчагина. Ҳаёт ва ижодга бўлган қизиқиш бирдай давом этмоқда. Кўпчиликни бозор ўз бағрига тортиб бораётган ҳозирги кунда болаларга тўгарак ўтиб юрган одамни айримлар ҳаётда орқада қолганликда айблаши мумкин. Аммо начора, вақт топиб Сирғали туман иқтидорли болалар ва ўсмирлар Марказида адабий тўгарак олиб бораётганимга 3—4 йиллар бўлиб қолди.

— Сиз илгари асарларингизни Қамбар Ўтаев деб чиқарар эдингиз. Яқинлардан бери Қамбар ота деб тахаллус қилдингиз, сабаб нима?

— 90-йилнинг бошида исми-шарифимни шарқона қилишга жазм этиб, исмимга Ота сўзини қўшиб ёзишга қарор қилдим ва бирданига шу йил бошиданоқ қатор газета, журналларда Қамбар Ота номи билан асарларим эълон қилинди. Бундай қилишимга мамлакатимиз мустақилликка эришиши арафасида халқимизда жиддий намоён бўла бошлаган миллий фахр ҳиссининг қалбимда юксалиши сабаб бўлди. Сўзим ота сўзидай бўлса, бундан жуда қувонаман...

«МТ»нинг ўз мухбири суҳбатлашди

МАРҲАМАТ ВА УМИД

ҲАДИСЛАРНИНГ БАДИИЙ ЖИЛОСИ

Мумтоз адабиётимиз моҳиятини исломий ақидалар, Қуръони карим ва Ҳадиси шариф ғояларисиз тасаввур қилиш қийин. Маданиятимизнинг ёрқин сиймоларидан бири, мутафаккир шоир ва олим Сўфи Оллоҳёр ижодининг мазмунини ҳам исломий илм нури ташкил этади. Айниқса унинг «Маслак ул-муттақийн» (Тақводорлар маслаги), «Сабот ул-ожизин» («Ожизлар саботи») асарлари Қуръон ва Ҳадислар руҳида ёзилгандир.

Чунончи, мутасаввиф шоирнинг «Сабот ул-ожизин» асарида ҳамд ва наътдан сўнгра комил инсон мавзуи бош масала қилиб қўйилади, Абу Абдуллоҳ Муҳаммад ибн Исмоил ал-Бухорийнинг «Ал-Жомиъ ас-саҳиҳ» («Ишонарли тўплам»)да келтирилган пайғамбаримизнинг «... Сизлар ёлғиз Оллоҳга сажда ва ибодат қилингизлар», деган ўгитини Сўфи Оллоҳёр шундай шеърга солади:

Тонимоқ Тангрини, тонмоқ ҳаводин,
Кейин турмоқ фаоли нораводин.

Ҳадис руҳидаги мазкур сатрларда ягона Тангри таолони тан олмоқ, нораво (яъни шариат ман этган) ишлардан ўзини тиймоқ, Аллоҳнинг марҳаматида умид билан яшамоқ фикри олға сурилади. Бошқа шеърий сатрда шоир ҳадислар шартига амал қилмоққа ундайди:

Дема тутдум фалон бузрук ишини,
Қўя кўрма набининг қилмишини.
Раводур иқтидо фожирга қилсанг,
Ҳадиси Мустафони яхши билсанг.

Бу эса «Саллу халфа кулли баррин во фижирин», яъни «Ўқинглар намозни яхши ва ёмон орқаларида» дейилган ҳадис мазмунини англатади.

Қуръоннинг «Сураи бани Исроил» сурасида инсоний фазилатлар бениҳоя улуғланади. Инсон иймонли, эътиқодли бўлиши зарурлиги таъкидланади. Сўфи Оллоҳёр ана шу фикрларни шеърий сатрларда қуйидагича баён қилади:

Аждаҳо бирлан тўқиш этган кишини эр деманг,
Эр ўшал эрдурки ўтса бандалик тамға билан.

Шарҳи: Оллоҳни таниб иш олиб борган кишини эр деймиз. Чунки у тўғри бўлса, Оллоҳ берганига амал қилса, ҳақиқатчи бўлса, ўша Оллоҳ берган тамғодир.

Қуръон оятлари ҳамда ҳадисларида чумолига ҳам озор бериш мумкин эмаслиги айтилади. Шоир:

Тараф мури ва санда қуввати фил,
Мусулмонлиғда анга марҳамат қил.
Агарчи ул оёғ остидадур хор,
Худо махлуқидир, оғритма зинҳор.

Ҳадислардан бирида «Такаббурлик қилган киши жаннатнинг ҳидини искамайди», дейилади. Шу ҳадис мазмунини Сўфи Оллоҳёр шеърий мисраларга кўчиради:

Агар файз истасанг, қилма такаббур
Буюкка оқмағай баҳр ўлса ҳам пур.

Шарҳи:

Такаббурлик қилган киши жаннат ҳидини искамайди.

Дарёнинг суви қанча кўп бўлса ҳам тоғнинг юқорисига оқмайди.

Ёки:

Агар тутсанг тариқи Мустафони,
Ёмон куйдир такаббур, куйдир они

Маълумки, Уҳуд тоғидаги жангда пайғамбаримиз Муҳаммад С.А.В жароҳатланиб, бир тишлари синади, етмиш киши ҳалок бўлади. Улар орасида амакиси Амир Ҳамза ҳам бор эди. (Сўфи Оллоҳёр шу воқеани ўзининг «Сабот ул-ожизин» китобида қуйидагича шеърий сатрларга кўчиради:

Уҳуд тоғида пайғамбар тишини,
Шаҳид этди яна етмиш кишини
Ажаб кун тушди мўъминлар бошига
Умар келди пайғамбарни қошига.
Деди йиғлаб: «Аё султони

Маънавият ва мерос

аброр,
Дуо қилгин қирилсин барча куффор».
Ва лекин қилмади ул дуои бад,
Ҳидоятга дуо қилди Муҳаммад.
Ўшал рўзики анбуҳ эрди куффор
Абу Сўфёну Холид эрди солор.
Ижобат бўлди пайғамбар дуоси,
Мусулмон бўлдилар ҳар иккалоси...

Пайғамбаримиз ҳадисларидан бирида шундай деган: «Ва лайкум жамоати фа инна ядоллохи алал жамоати ва ман шазза фа-н-нори». Таржимаси: «Лозим этингиз ўзингизга жамоатни, яъни кўпчиликдан айрилмангиз, чунки Оллоҳ таолонинг қудрат қўли жамоа устидадир».

Сўфи Оллоҳёр ана шу ҳадис руҳини қуйидаги мисраларга сингдиради:

Жамоатдин ўзингни қилма мумтоз,
Чопар кўп тўпдин айрилғон қуша боз.

«Сабот ул-ожизин» асаридаги маъвизалардан бирида Нуҳ алайҳиссаломнинг уч нафар хотини бўлиб, улардан тўрт фарзанд — Ёфас, Сом, Хом ва Канъон туғилганлиги айтилади». Бироқ хотинларидан бири ва ундан дунёга келган Нуҳ алайҳиссаломга иймон келтирмаганлиги айтилади.

Агарчи Нуҳ эрди ходи инсон,
Туғубдур андоғ эрдин номусулмон.
Агарчи Нуҳ ўғлин арзин этти,
Худодин «Лайса мин аҳлиқ» эшитти.

Яъни: Нуҳ алайҳиссалом инсонларни ҳидоятга бошловчи бўлса-да, ундан мусулмон бўлмаган фарзанд дунёга келди. Нуҳ алайҳиссалом ўғлининг ҳолини Парвардигорига баён этганида Худодан «Лайса мин аҳлиқ», яъни «У сенинг аҳлингдан эмас» деган ояти нозил бўлди.

«Сабот ул-ожизин» асарининг, «Такаббурлик олимнинг баёни» сарлавҳаси остида берилган сатрларда таъма ҳақида гап боради... Бу ўриндаги оятни келтиради:

Эгам аҳд этса «фатлабни тажидни».
Қўярму бандалар бу жаҳду жидни.

Яъни: Оллоҳ «мени талаб қилгин», албатта, мол-дунё учун ҳаддан ортиқ берилса, буни қандай тушунмоқ керак?

Шоир «Бандаи мўъмин ишқда ҳарис бўлмоқни баёни»да ўз ғоясини ифодалашда ҳам Қуръон оятларидан далил келтиради.

Дегил ҳар лаҳзада «Аллоҳумма зидни»
Деди: Ҳақ чунки «Фатлабни тажидни»
Набидин йўқ кишини қурби боло
Ани айди Ҳабибим Ҳақ таоло.
Анга ҳам айди Ҳақ «кул рабби зидни»,
Қўярму ўзголар бу жаҳду жидни...

Яъни: Эй парвардигор, «илмни зиёда қилгил», деб ҳар лаҳза илтижо қилгилки, чунки Парвардигоринг «Мени талаб этгил албатта, топасан» деган. Ёки анга ҳам айди Ҳақ «кул рабби зидни» Яъни: Муҳаммад алайҳиссалом «илмамалимни зиёда қилгил» десаю, нега одамлар ўзларини фақат молу-дунёга бунчалар ружу қиладилар демоқда.

Сўфи Оллоҳёр ижодида Оллоҳ таоло тарафидан нозил қилинган пайғамбар алайҳиссалом томонидан қайта баён қилинган ҳадислар борки, бундай ҳадисларни қудсий ҳадислар (покликка мансуб) дейилади. Ана шундай ҳадислардан бирида дейилади: «Эй Одам боласи, сенга уч нарсани ихтиёр қиламан. Аҳли аёлингни, молингни ва амалингни. Аммо дунёдан оёғинг чиққанда молинг сендан айрилади. Оёғинг уйингдан қабрингга қараб чиқса, аҳли аёлинг айрилади. Қиёмат кунингда эса фақат амалларинг фойда қилади».

Юқоридаги қудсий ҳадисни Сўфи Оллоҳёр қуйидагича талқин этади:

Холиқо, ҳайф ўтти моҳи солимиз,
Бўлмади нафиъ аёлу молимиз
Сен ҳисобимизни осон этмасанг.
Рўзи маҳшарда не кечгай ҳолимиз.

Сўфи Оллоҳёрнинг «Сабот уложизин» асаридаги «Мўъмин керакким ҳеч мўъминни ҳақир кўрмаса» бобида шундай сатрлар бор:

Фақирни билма ким дунё элидин.
Ҳадиси келди пайғамбар тилидин
Деди: «Ал фақиру фахри», яъни ул шоҳ,
Нечун ортиқ кўрурсан ҳашмату жоҳ.

«Ал-жомеъ ас-саҳиҳ»да келтирилишича, Расулуллоҳ айтганлар: «Тушимда менга бир идишда сут келтирилди, қонгунимча ичдим, ҳатто тирноқларимдан сут чиққанини кўрдим». Саҳобалар сўрадилар: «Ё Расулуллоҳ, сутни нимага йўйдингиз? «Илмга», — дедилар.

Сўфи Оллоҳёр шу ҳадисни шеърий сатрга айлантиради. Шоир таъкидлаганидек, етук инсон бўлиш учун диний ва дунёвий илмларни яхши эгаллаш лозим. Илм толиби ўз илмига амал қилиб, Худо йўлида элга хизмат қилишни бош вазифа деб билиши зарур.

Ўқурдиндур ғараз Тангри ризоси
На ул илмки, бўлғай халқ изоси...
Мувофиқ илмига қилса ишини,
Дегил арбоби илм андоғ кишини.

Мазкур мавъизага илова тарзида «Жомеъи мишкон» китобида «Ҳикояти бадбахтон» номида бир ривоят келтирилди. Унда ёзилишича, Сарвари олам Ҳазрати Рисолатпаноҳ с.а.в. «Ёмонларнинг ёмони ҳам олим, хўбларнинг хўби ҳам олим» деган эканлар. Бундан англашиладики, илмли кишининг яхши ёки ёмон деб ном олиши унинг ўз илмини шахсий ҳою ҳавас ёки халқ манфаатига хизмат эттиришига боғлиқдир. Хуллас, Сўфи Оллоҳёр асарлари Қуръон ва Ҳадислар руҳида битилган ноёб дурдоналардир.

Иноятулла СУВОНҚУЛОВ,
Самарқанд давлат чет тиллар институти маънавият ва тарих кафедраси мудири, филология фанлари доктори

(Охири. Боши ўтган сонда.)

ДОВОНЛАРГА ТУТАШ МАНЗИЛЛАР

Буюк Ипак йўли бўйлаб

Андижондан Кошғарғача

Чиғирчиқ — Помир-Олой тоғларидаги энг кенжа довон бўлиб, баландлик жиҳатидан Қамчиқ довонидан бироз юқори, (2406 м) холос. Шунинг учун унга кўтарилиш ҳам унча оғир эмас. Лекин ундан тушадиган нариги томони анча айланмали ва тик, тупроғи ҳам юмшоқ, сербулоқ, ён бағри ҳам сурилиш хавфи остида, баъзан рўй берган сурилмаларни текислагунча сабр қилишга тўғри келади. Бироз пастроқда Тошқўра қўрғончаси жойлашган. Ўнг томонда сершовқин сой, қирғоқларида тол, терак, чаканда, қизилча каби дарахт ва буталар, тоғ ёнбағрида эса яшил арчазор. Бу ернинг ўриклари ҳам ўзгача, довон салқинлиги туфайли мевалари кеч кузда — август-сентябр ойларида пишади. Довондан тушишда тошқин сой бўйида тўхтамаган маъқулроқ, сой суви тез оққанлигидан мабодо жала бошлагудек бўлса, йўловчиларни шошириб қўяди. Довондан тушилгач, йўл Гулча дарёсини кесиб ўтиб, Гулча қишлоғига келади. Гулча Ўш шаҳридан 80 чақирим масофада, асосан дарёнинг ўнг соҳилига жойлашган бўлиб, Олой райониниг маркази ҳисобланади. Маълумотларга кўра XIX аср охирларида шаҳар истеҳком сифатида бунёд этилган ва асосан карвон йўлида хавфсизликни таъминлаган. 1985 йилги маълумотларга кўра аҳолиси 12 минг киши атрофида, мактаблар, поликлиника, маданият саройи, болалар боғчалари мавжуд.

Гулча қишлоғидан Толдиқ довонигача бўлган масофа — 100 кмдан зиёдроқ йўл ҳам дарё соҳили бўйлаб гоҳ ўнг, гоҳ эса чап қирғоққа ўтиб, бора-бора сезилмас даражада юқорилаб кетади. Тоғ ёнбағрида арчалар, дарё бўйида эса дов-дарахтлар тол, терак, жийда, чаканда, зирк, қизилчалар сероб. Қуйи қисмида кенг, ёйилиб оқадиган дарё, юқорилаган сари тор дара орқали даҳшат билан шовуллаб оқади, баъзан эса йўл тик қоялар тагидан ўтадиган жойларда ёнгинангизда оқаётган сершовқин дарёга қараган кишини ваҳима босади. Бундай жойларда қарама-қарши келаётган машиналар ҳам тўхтаб, бир-бирига йўл беришади. Айниқса, кечаси йўлга тушганлар учун анча хавфли. Олой водийси Ўш вилояти чорваси учун ёзги яйлов бўлганлигидан, ёз ойлари олис яйловларга ҳайдалиб бораётган сон-саноқсиз, охири кўринмайдигандек туйилган чўпон сурувлари ҳам йўл машаққатини орттиради, баъзан йўл торлигидан юк машиналари карвони чорва оқимини соатлаб кутиб қолишади ҳам. Йўл устида Қизилқўрғон, Сўфиқўрғон, Кичик қоракўл, Юркун, Оқбўсаға номли катта-кичик қишлоқлар мавжуд. Булар орасида Сўфи қўрғон алоҳида эътиборга молик, чунки бу қишлоқ Гулча дарёси бўйидаги масканлар ичида қадимги Кошғарга борадиган йўл айрилишига жойлашган бўлиб, то Катта Помир йўли (Помир тракти) қурилгунга қадар карвонлар қўналғаси бўлиб келган. Бу қишлоқдан кейин машҳур Терак довони бошланган. Сўфи қўрғондан ўтган йўл Терак дарёси бўйлаб бориб, довонга кўтарилган. Довон анча баланд (4111 м), сермашаққат, айниқса, қор ва ер кўчкиси карвонлар учун ўта хавфли бўлган. Қиш кунлари довон кўп карвонлар учун фалокат келтирган. Маълумотларга кўра, тоғ кўчкиси пайтида қачонлардир қор ва тупроқ остида кўмилиб қолган карвон (одамлар ва отлар жасади) қолдиғи топилган. Асримизнинг 30-йилларида — Катта Помир тракти қурилишидан кейин, йўлнинг бу хавфли қисмидан юрилмай, йўналиш Сўфиқўрғондан Толдиқ довони орқали Олой водийсига, сўнгра водий орқали кун чиқишига қараб бориб, яна ўша Терак довони ўтадиган йўлга қўшилган. Ҳозирги кунда довон орқали фақат ёз кунлари маҳаллий аҳоли эҳтиётлик билан қатнашади. Сўфиқўрғон Гулчадан унча узоқ эмас, 40-45 км. масофада жойлашган, йўловчилар дам олишиб, ҳордиқ чиқарса бўладиган маскан. Шифохона ҳам мавжуд. Аҳолиси (2500дан ортиқроқ) асосан чорвачилик билан шуғулланса ҳам, онда-сонда тошлардан тозаланган майдонларда деҳқончилик ҳам қилишади.

Йўл ҳам Гулча дарёсини гоҳ ўнг, гоҳ эса чап қирғоғи бўйлаб, баъзан эса дарё ўзани орқали кетади. Дарё бўйи ва тоғ ёнбағридаги арчалар ва четанлар йўлга ҳам ўзгача, ҳам файзли кўриниш беради. Тошдан тозаланган кичик майдончаларда арпа, буғдой ва хашак учун экилган йўнғичқа далалари кўзга ташланади. Кичик қоракўл қишлоғидан кейин то Юркун қишлоғига етгунча йўл дарё ўзани бўйлаб бориб, кейин сайхонликка чиқади. Оқбўсаға қишлоғига етгунча кўм-кўк далалар инсон меҳнати туфайли тоғ манзарасига янада кўрк берган.

Оқбўсаға Гулчадан Толдиқ довонигача бўлган йўлда жойлашган сўнгги қишлоқ. Қишлоқни бундай ном билан аталишига сабаб ҳам асосан уни тор дара ва оппоқ тик қоялар тагида — Помир-Олой тоғлари остонасига (шунинг учун ҳам Оқбўсаға — «Оқ остона» дейишган) жойлашганлигидадир. Кичик толдиқсой суви ҳам тоғ қоясини катта бир бўлагини атайлаб арралагандай алоҳида ажратган (лекин бу улкан қоя йўл таъмирлаш натижасида 30 йилча бурун портлатилиб юборилган), йўлдаги ва атрофдаги шағал тошлар ҳам бўр оҳактошларидан иборат бўлгани учун оқ рангда. Айтишларича, қишлоқ бир пайтлар йўлсозларнинг кўчма уйлари ўрнида пайдо бўлган экан. Йўл Оқбўсағадан Толдиқ довони тагига боргунча тор дара орқали ўтади.

Толдиқ — Олой тоғидан ўтадиган йўл устидаги (3615 м), кўп айланишли, сермашаққат довон тепасида йўл қурилиши бошлиғи — муҳандис Ю. М. Грушко номига эсдалик ўрнатилган. Довон қишда ҳам, ёзда ҳам қорли-қировли; очиқ ҳаволи кунлар кам кузатилади. Шунинг учун довонга кўтарилишда ҳам, пастга тушишда ҳам ўта эҳтиётлик талаб этилади. Довонга кўтарилиш пайтида, айниқса, юкли машиналар йўл оғирлигидан кўп тўхташади (суви қайнаб кетади). Довоннинг нариги томони нисбатан қулайроқ, чунки йўл бироз пастга тушиб, яна Қотинарт деб номланган довонга кўтарилади. Бу довон Толдиқдан сал баландроқ (3630 м). Қирғизистон тоғлар ўлкаси бўлгани боис, баланд тоғларидаги довонларни турлича номлайдилар: унча баланд бўлмаганлари бел, юқорилашган сари довон ва арт номи билан аталади, жумладан: Сарибел, Кумбел, Кўкарт, Қизиларт, Тўруғарт ва ҳоказо. Қотинарт довонига сой бўйлаб бир маромда бориб осонгина, баландлик йўқотилмай, деярли айланишсиз йўл билан кўтарилади. Довон тепасида йўлсозларнинг уйлари жойлашган. Довондан узоқда қорли Чўнголой (аввалги номи Олойорти) тоғи кўзга ташланади, пастда эса, қирғиз халқи лафзида «жаннат» деб аталган, Ўш ва Жалолобод вилоятларининг чорваси учун ёзги яйлов бўлмиш Олой водийси ястаниб ётади. Бу яйлов кўп йиллар давомида Ўзбекистоннинг Фарғона водийси ҳамда Тожикистоннинг тоғли Бадахшон вилоятлари чорвалари учун ҳам яйлов вазифасини бажарган.

Олой водийси Олой ва Чўнголай тоғлари оралиғига жойлашган бўлиб, узунлиги 170, эни эса 25-40 км, ғарбдан шарққа қараб чўзилган, 2200-3500 м. баландликда жойлашган. Иқлими континентал, ёзи салқин (ғарбий қисми нисбатан илиқроқ), қиши эса совуқ (январ ойининг ўртача ҳарорати 25-30о С), баъзан кучли шамол эсиб, айрим пайтларда Кошғар вилояти томондан кўтарилган чанг ва тўзоннинг қалинлигидан қуёш юзи ҳам хиралашиб қолади. Ёзи ҳам серёғин, қишда қор 4-6 ой мобайнида (шарқий қисмида июн ойи ўрталаригача) сақланиб туради, кечалари ҳаво салқин, баъзан қиров тушиб, сув бети яхлайди. Водийнинг асосий дарёси Қизилсув (тупроқ ранги қизғиш бўлганлиги сабаб) унинг шарқий қисми — Тўнгмурун довонидан бошланиб, то ғарбий чегарасигача тенг икки бўлакка бўлиб оқади. Тожикистон ҳудудига ўтгач, Сурхоб ва Вахш дарёлари номи билан аталиб, Амударёга бориб қуйилади. Олойнинг шарқий томонида яна бир Қизилсув дарёси мавжуд, у Кошғар ерларига оқади. Шунинг учун ҳам бир номли икки дарёни бир-биридан фарқ қилиш учун Ғарбий Қизилсу ва Шарқий Қизилсу (ёки Кошғар Қизилсуви) деб аташадилар. Бу дарёлар 50 дан зиёд катта ва кичик дарёлар ҳамда сойларнинг қуйилишидан ҳосил бўлган. Юқорида айтганимиздек, водийнинг тупроғи аксарият қизғиш рангли, хусусан соғтупроқ, қоратупроқ (гумус)дан иборат бўлиб, дарё ўзанлари шағалдан, ғарбий қисмида эса ҳатто шўр тупроқлар ҳам мавжуд. Ҳайвонот олами унча бой бўлмаса-да, тоғларда барс, айиқ, бўри, тулки, архар, суғур, қўшоёқ, қуён, дала сичқонлари ва каламушлардан иборат бўлиб, уларнинг баъзилари «Қирғизистон қизил китоби»га киритилган. Ўсимлик дунёси ҳам ўзига хос: тоғ ва яйлов минтақалари ўсимликларидан иборат, ем-хашак, доривор, озиқ-овқат, манзарали ва заҳарли турлар ҳам бор.

(Давоми тўртинчи бетда)

АЙТАР СЎЗИНГ БОРИГА ШУКУР

Шукур Холмирзаевга қутлов

Ривоят қилишларича, Искандар Зулқарнайннинг бошида шох борлигини кўриб қолган сартарош бу сирни ичида сақлолмасдан, қудуққа бориб айтган экан. Дарҳақиқат, одам боласи қувончу дардини бировга айтмаса, ёрилиб ўлади. Шу боис кишининг дардини кўнглига яқин кишилар билан дардлашиши кетказади. Кўҳна бир гап: Одам тафтини одам олади. Сўз — Тангри таолонинг инсон зотига берган энг буюк инояти. Шу боис Тангрининг ваҳийлари сўз орқали одамлар қалбига етказилади. Ўз навбатида инсон ҳам Яратганига сўз орқали тавалло қилади. Демак, сўз-илоҳий восита. У инсон ва худони бирбирига боғловчи нурдир. «Сўз айлади одамни ҳайвондан жудо» дейди ҳазрат Навоий. Сўз қудратини ҳеч қандай куч билан тенглаштириб бўлмайди. Зеро, одам қалбини ҳам вайрон қиладиган, ҳам қайта бино қиладиган куч — бу сўз... Шу сабабли инсоният сўзни, ҳақ сўзни айтган инсонларни эъзозлаб, ҳурмат-эътибор кўрсатиб келади. «Шоирлар эзгуликнинг бахтга чорловчи болаларидир» дейилади қадимги битикларнинг бирида. Рост, ҳақгўй шоири бўлмаган юртни тасаввур қилиш қийин.

Яратган Эгам бизни шоир ва ёзувчидан асло қисмаган. Оллоҳ назари тушган бу тупроқда Навоий, Бобур, Машраб, Яссавий, Чўлпон, Абдулла Қодирий каби сўз пирлари туғилиб, дунёга ўз сўзини айтиб ўтишган. Ҳа, биз бу ёруғ жаҳонга ўз сўзимизни айта олган миллатмиз. Ҳозир ҳам айтаяпмиз, келгусида ҳам айтамиз. Халқ топиб айтган: оққан дарё оқаверади. Бугун ўзбекнинг айтар сўзини айтаётганлар сафида севимли ёзувчимиз Шукур Холмирзаев ҳам бор. Шукур Холмирзаев ижоди XX аср ўзбек адабиётининг алоҳида саҳифасини ташкил этади. Бу саҳифада муболаға бўлиб туюлмасин-ку, бутун ўзбек адабиётининг ютуқ ва камчиликлари ўз аксини топган. Адиб биз учун нисбатан янгироқ ва андак ўрганиш қийин бўлган ноқулайроқ насрда қалам тебратади. Бундай дейишимизнинг сабаби халқимиз шоиртабиат халқ. Мана-ман деган шоирлари бор миллат унча-мунча нарсани дид-манзарига яқин йўлатмайди. Илло шеър йўли олдида наср хийла дағалроқ, пича кўримсизроқ. Бу ижодкордан «наср шоири» бўлишни талаб қилади. Шукур Холмирзаев ана шунинг уддасидан чиққан инсон. «Ёввойи гул», «Чўлоқ турна», «Қишда гуллаган бодом», «Кўк денгиз», «Озодлик», «Банди бургут» каби қойилмақом ҳикоялари бунинг исботи. Бундан ташқари романлари алоҳида тадқиқотларни кутиб турибди. Хўш, адиб ижодининг асосий хусусиятлари нималардан ташкил топган. У ўз асарларида инсон руҳиятининг қайси қирраларини оча олган? Бу каби саволларга бугунги давримиз руҳига ҳамоҳанг бўлган икки ҳикояда батафсил жавоб берилган. Яқин ўтмишимиздан сўйловчи «Кўк денгиз» ҳикоясида собиқ шўро им-

периясининг инсон бошига солган қора кунлари ҳақида сўз юритилади. Ҳозир бизга кулгили кўринган, ўша пайтда ҳаёт-мамот масаласи бўлган бир воқеа — узоқ вилоятларнинг биридаги «Дружба» совхозида ўттиз тўққиз миллат вакили яшар экану улар орасида фақат олтойлик вакил йўқ экан холос... Думбул мутасаддилар мундоқ ўйлаб қарашса, бу ҳол шарафли байналминалчиликка асло тўғри келмайди. Чораси бор — одам юбориб, у ёқдан битта олтойлик кишини келтириш керак. Йўлчи исмли рассом йигит шу мақсадда Барнаулга отланади. У ерда излай-излай бир кишини топади. Бу киши усти-боши исқирт, муттасил вино ичувчи ва уйларнинг ертўлаларида кун кечириб юрган Иван Иванович — Умурзоқ эди. Олий ўқув юртларида дарс бериб юрган Умурзоқ юртида она тили ўрнига рус тили жорий қилинаётганига қарши чиқади. Бундай шафқатсиз зулмга норозилик билдиргани учун у қаттиқ жазоланади. Ишдан, уйидан ҳайдалиш оқибатида ертўлаларда яшаб, ичишни одат қилади. Умурзоқ сиймосида қизил империя зулмларига қарши курашган, ўз халқининг озодлиги йўлида жонини тиккан миллий зиёлиларнинг

Заҳматкаш кишилар

образи умумлаштирилган. Умурзоқ интилган «Кўк денгиз» — озодлик тимсолидир. Маълумки, туркий халқларда, хусусан, олтойликларда сув илоҳий унсур ҳисобланади. Туркий мифологияга кўра одам сувдан яралган, шу туфайли балиқлар одамнинг қариндоши бўлади. Балиқлар эркинлик, ўзлик рамзи. Сув ва балиқ образи Чингиз Айтматовнинг «Оқ кема» асарида ҳам моҳирона яратилган. «Оқ кема»да бола балиққа айланиб, сузиб кетади. Умурзоқ орзу қилган денгиз ва балиқ «Оқ кема»даги денгиз ва балиқларнинг айнан ўзидир. Умурзоқ балиқларга ўзини ем қилишни юксак саодат деб билади ва шу йўлда давом этади. Унинг йўлда давом этиши мустақиллик ва ўзликнинг доимий ҳаракатдаги йўли, комиллик тариқатидаги босқич эканлигига ишора. Демак, Умурзоқ истаган йўл — улуғ ва машаққатли ўзлик йўли. Бу ҳикоя шўро империясининг асл башарасини очиб ташлаган нодир ҳикоялар сирасига киради. Зотан, шўро тузуми ўзига қарши чиққан асл миллий зиёлиларни ўз она тилига русча сўзларни қўшиб «байналминал» тилда сўзлашадиган, ертўлаларда итдек хорликда яшаб, бор аламини ичкиликдан оладиган ташландиқ кимсаларга айлантирди. Бу йўлдан бормаганларни эса Ойбек сингари соқов қилиб қўйди. Шукурки, бугун озодликка эришиб, уни мустаҳкамлаш йўлида яшаб, ижод қилмоқдамиз. «Озодлик» ҳикоясидаги «каклик» образи бизни кўп хислатлардан огоҳлантиради. Тутқунликдан озодликка чиққан каклик тулкиларга ем бўлади. Адиб каклик тақдири орқали бизни мустақиллигимизни кўз қорачиғидек асраб-авайлашга чақирмоқда. Бинобарин, мустақилликни қўлга киритишдан кўра уни асраш минг чандон қийин. Бу эса бизни мудом огоҳ бўлишга даъват этади.

Инсон умр йўлининг муайян босқичида ўз-ўзига ҳисоб бериши табиий ҳол. Буни умр сарҳисоби дейдилар. Ижодкорлар ҳам маълум паллада ўзига ва ўқувчиларга шундай ҳисоб берадилар. Сир эмаски, баъзи «номи улуғ, супраси қуруқ» ижодкорлар тоифаси ҳам бўлади. Бундайлар ғалвир сувдан кўтарилган пайтда симёғоч сингари сўппайиб қоладилар. Шукурки, Шукур ака бу тоифадан жуда ҳам йироқ. Сўнгги йилларда адабиётимизда эссе жанри жонланди. Бу Шукур Холмирзаевнинг янги қирраси «Бинафша ҳидланг, амаки», «Жамиятнинг мақсади» — булар янги тадқиқотлар мавзуси.

Халқ орасида «Фалончи яхши қарибди, писмадончи ёмон қарибди» деган гап бор. Алқисса, баъзи бировлар қариганда ёмон айнийди. Шуни «ёмон қарибди» дейишади. Булар ҳурмат-эътиборга лойиқ иш қилмаган ва умрининг охирида ёшига номуносиб хатти-ҳаракатлари билан эл орасида иззат топмаган кимсалардир. Шукурки, Шукур ака бу тоифага ҳам кирмайди. Шу боис ҳам қотириб ёзиб қўйган ва қўяётган заҳматкаш адибимизни сурхончасига чапани қилиб «Бор бўл! Ҳалолинг бўлсин! Отинг сурдовда, қўлинг улоқда бўлсин!» — деб ҳормасин қилиб қўйсак бўлади. Бу олтмиш баҳорни қаршилаган севимли адибга кўп сонли ўқувчиларнинг ҳурмат-эътирофи демакдир.

Холли НОРБОЙ

Нодир воқеалар

Муҳаммад Авфий

ҚУЛ ВА ХОЖА

Бир киши қул сотиб олиш учун бозорга борди. Унга бир қулни мақтаб дедилар:

— Бу қул ҳунарманддир, аммо бир айби бордир...

— У қандай айб экан?

— Бунинг айби шуки, ёлғон сўзлаб ваҳима кўтаради.

— Бу унчалик ёмон айб эмас, — деб қулни ўша айби билан сотиб олди ва уйига олиб келди. Қул бир неча кун хожанинг уйида юрди.

Кунларнинг бирида қул ўз хожасининг хотинини хилватда учратиб деди: «Эй биби, бир неча муддат бўлдики, сен менга кўп яхшиликлар қилдинг. Шу дамгача бундай инъом-эҳсонни ҳеч кимдан кўрганим йўқ. Бинобарин, бу яхшилигинг ҳаққини қайтармоқ менга вожибдир. Хожанинг сир-асроридан сени воқиф қилмоқчиман. Башартики, сирни хожага айтиб қўймасанг. Билгинки, хожа сендан бирор айб қидириш мақсадида мени олиб келган. Бошқа хотинга уйланмоқчи. Ҳар куни у билан учрашиб, ишқ-муҳаббат изҳор қилади. Сени талоқ қилиб, ўрнингга ўша хотинни ўз никоҳига киритиш ҳақида гапиради. Мен сенга жоним куйганидан бу сирни айтдим. Энди ўз ғамингни емоғинг лозим».

«Мен бунинг чорасини билмайман, — деди қул ва яна, — бу шаҳарда бир улуғ киши бор. Нужум ва маърифат илмида беназир. Унинг нафаси шунчалик ўткирки, дам солиб осмондаги ойни ерга туширади. Дарёдаги балиқни қуруқликка чиқаради. Эркак кишининг бўйнидаги майда тукларидан тилсимлар яратади ва сеҳр-жоду қилади. Эркакни хотин кишининг шайдоси қилиб қўяди. Агар истасанг, ўткир устара олиб келиб берай. Қачонки эринг ухласа, унинг бўйнидаги майда туклардан қирқиб ол, сўнг бироз тукдан ва эрингнинг кийимидан бирини менга берсанг, мен у улуғ зотнинг олдига бориб, афсун ўқитиб келаман. Ана шундан сўнг эринг сенсиз бир лаҳза ҳам сабр қилолмай қолади. «Миннатдорман, сенинг бу хизматинг учун рози қилурмен», деди хотин.

Шундан сўнг, қул бориб ўткир устара олиб хотинга берди ва ўзи хожасининг олдига борди. Уни хилватга тортиб:

— Мен хайрихоҳлик касалига гирифтор бўлганман. Менга сендан яхшироқ хожа ҳаргиз топилмаган. Менга қилган лутф-эҳсонларингни ҳеч ким ўз фарзандига ҳам қилмаган. Менинг учун озодликдан кўра сенинг қўлингда қул бўлиб юрганим яхшироқ кўринади. Сенинг ҳақингда билганларимни бугун сенга айтишим лозимдир. Шоядки, берган тарбиянг ва ноз-неъматларинг эвазига ушбу хизматим билан жавоб берolsам. Билгинки, уйингнинг бекаси бошқа бир кишига кўнгил қўйибди. Ишқ ўти сабр вилоятини хароб қилибди. Фақат сенинг салобатинг унга монеълик қилиб турибди. Орзусини рўёбга чиқариш мақсадида, сени ҳалок қилиш пайига тушган. Бунинг учун ўткир устара ҳам тайёрлаб қўйган. Агар ҳақиқатни билмоқчи бўлсанг, уйингга югур, бошингни ёстиққа қўйиб, ўзингни уйқуга сол! Ана ўшанда ҳақиқат ҳолни биласан, — деди.

Хожа бу сўздан таъсирланиб, уйига борди ва бошини ёстиққа қўйиб, ўзини уйқуга солди. Хотини устарани олиб, эрининг бошига келди. Эри бу ҳолни кўриб, «Қул тўғри айтган экан» деб гумон қилди ва ўрнидан сакраб туриб хотинининг қўлидан устарани тортиб олди ва уни ўлдирди. Хотиннинг яқинлари кириб, қасос учун хожани ўлдирдилар. Қулнинг шумлиги натижасида икки киши ўлиб, хонавайрон бўлди.

Турғун ФАЙЗИЕВ табдили

ДОВОНЛАРГА ТУТАШ МАНЗИЛЛАР

(Боши учинчи бетда)

Водийнинг асосий аҳоли яшайдиган қишлоқлари ҳам унча кўп эмас — Саритош, Сариқмўғул, Қашқасув, Дараут қўрғон, Қизил қўрғон, Қорамуқ кабилар.

Саритош қишлоғидан ўтадиган Катта Помир йўли Қизиларт довони орқали Тоғли Бадахшоннинг Хоруғ шаҳригача боради. Қишлоқдан кун чиқишга борадиган йўл — Демей ва Тўнгмурун довонлари орқали Эргаштомга, кейин эса Қошғарга ўтиб кетади. Саритош аҳолиси асосан шу йўлларда хизмат қилишади. Қишлоқда об-ҳавони кузатадиган баланд тоғ метеорологик станцияси, почта, шифохона, мактаб, кутубхона ҳамда автомобилга ёғ-мой қуйиш шахобчаси ҳам мавжуд.

Саритошдан Эргаштомгача бўлган масофа 70 км. атрофида. Йўл ҳам то Тўнгмурун довонигача аста-секин кўтарилиб боради, довон ҳам унча баланд (3500 м) эмас, чунки Олойнинг шарқий (текислик) қисмининг ўртача баландлиги 3100-3500 м. атрофида. Юқорида айтилган Кошғар Қизилсуви дарёси ўзанларига яқинлашгач, йўл паст-баланд тепаликлар оша Кўксув дарёси бўйига келиб, Терак довонидан ўтган йўлга қўшилади-да, Қизилсув дарёси устига қурилган баланд кўприкдан ўтилгач, Нура довони ва шу ном билан аталадиган қишлоққа келинади.

Нура қишлоқчаси кам аҳолили, атиги 80-100 хўжаликдан ташкил топган бўлиб, Қарағайлисойнинг икки томонига жойлашган. Аҳолиси ёз кунлари яйловда мол боқишиб, аҳён-аҳёнда қишлоққа келишиб, уй-жойларидан хабар олиб туришадилар. Кичик-кичик майдонларни тошдан тозалашиб, деҳқончилик ҳам қиладилар. Дарё бўйи, сойлардан ҳашак ўришиб, қишга пичан тайёрлайдилар. Қишлоқ электрлашган, мактаб (интернат), кичик шифохона, йўлсозлар уйи, озиқ-овқат дўкони, кичик тегирмон ҳам бор. Водийнинг бу томони қалин қорли, шунинг учун қиш кунлари деярли бошқа қишлоқлар билан алоқа узилади. Дов-дарахтлар ҳам дарё ўзанида ёки серёғин тоғ ёнбағирларида ўсади. Очиқ майдонларда ҳаво салқинлиги ва кучли шамол таъсиридан арчалар ва буталар ҳам ер бағирлаб ўсади. Нура қишлоғидан Эргаштомгача бўлган оралиқда (10 км. атрофида) бошқа қишлоқ йўқ, тоғ ёнбағри ва сойлар асосан қарағай ва арча ўрмонларидан иборат. Қарағайзорлар ҳам Помир-Олой тоғларида фақат шу ерда сақланиб қолган, холос.

Олой. Оқбосоғ тоғларида

Эргаштом Кошғар ерларига ўтишдаги сўнгги манзил. Яқин-яқинларгача бу жой аҳолисиз эди. Баланд жарлик тепасида ўтган асрда қурилган ва атрофи пахса девор билан ўралган қўрғон (Эргаштом) харобаси эндиликда мунғайиб қолган. Пастда эса Нура, Қизилсув ва Кўксув дарёлари қўшилишидан ҳосил бўлган Кошғар Қизилсуви пўртаналаниб, харсанг тошларни гулдиратиб, шиддат билан тор дара орқали қачонлардир боболаримиз карвонлари қатнаган Буюк Ипак йўлининг жонли гувоҳи мисол Кошғар ерларига қараб интилади.

«Оққан дарё оқаверади» дейилади халқ мақолида. Зеро, бу ҳикмат янгиланаётган ва янгича маъно касб этаётган Катта Карвон йўлимизнинг келажагига ҳам тааллуқли.

Каримжон ТОЙЖОНОВ, биология фанлари доктори

Сир-синоатлар

ҚАНОТЛИ АЖДАР

У қайдан учиб, қаён кетди?

Ер курраси коинотнинг шундай бир қисмида жойлашганки, унда учар калтакесаклар, аждарҳолар, ғайритабиий кўринишдаги ақлли ва ярим ақлли мавжудотлар яшайди. Бу махлуқотлар орасида энг эсли-ҳушлиси, шубҳасиз, одами зотдир!

ШЎНҒИБ УЧАР АЖДАРЛАР ЙИЛНОМАСИ

1646 йил май ойининг ниҳоясида Голландиянинг Гаага шаҳри аҳолиси мисли кўрилмаган ғалати жангнинг гувоҳи бўлишди. Ғалатилиги шундаки, бу муҳораба заминда эмас, на пойдевори, на устуни бўлмаган очиқ самода борарди. Унда бор-йўғи икки ёвуз куч—ғазаб отига минган арслон ва оғзидан ўт пуркаётган аждар қатнашарди. Одамларга ҳаммаси худди кўзгудагидек яққол кўриниб турарди: рақиблар муаллақ ҳавода зир югуриб, бир-бирларини аёвсиз дўпослардилар. Қонга ботиб, улар ҳолатга келиб қолган бўлсалар-да, ўзаро ҳужумни ҳаливери тўхтатадиганга ўхшамасдилар. Сал нарида эса, ақл бовар қилмас яна бир манзара кўзга ташланарди. Бошқа аждарга эргашган аскарлар бўшлиқ узра дадил одим отиб боришарди. Уларнинг ортидан бошига бир йўла учта тож кийган қирол савлат тўкиб келарди...

Норвегия. XX аср. Буде шаҳри теграсида ҳеч кимнинг хаёлига келмаган фавқулодда ҳодиса рўй берди. Қанотларининг узунлиги чамаси ўн метрча келадиган аллақандай махлуқ соҳилга яқин жойдан учиб ўтаётиб, бехосдан денгиз маёғига келиб урилди. Оқибатда шу заҳотиёқ олов ичра қолиб, ёниб кетди. Назоратчи Карл Фриденсен унинг жизғанаги чиққан тана қолдиқларини самолётга юклаб, шаҳарга келтирди. Куюк тўқималар тузилишини обдон ўрганган олимлар ҳайратланиб қолишди. Негаки, фанга маълум жонзотлар орасида бунақаси йўқ эди. Пировардида, улар «Бу ғуборсимон парвона ёки инсониятга нотаниш баҳайбат ҳашорат бўлиши мумкин» деган хулоса билан чекланишди. Айни чоғда, бир жумбоқ устида бош қотиришди: катталиги жиҳатидан птеродактиллардан қолишмайдиган бу учқур жонзот минглаб юк ташувчи ва балиқ овловчи кемалар сузиб юрган денгиз устидан учиб ўтганини наҳотки ҳеч ким кўрмаган-сезмаган бўлса? Ахир у самолёт эмас, тирик мавжудот-ку. Парвоз чоғи у пирилларни силкитади-ку!

Иккинчи бир муаммо: ҳаётда одамзот идрок қилолмайдиган ғаройиб воқеалар тез-тез содир бўлиб туриши табиий. Бироқ ҳозирги замонда бу қадар ҳайбатли қурт-қумурсқа учрашини тасаввур этиш амри-маҳол. Боиси — ҳашоратларнинг нафас олишлари ўзига хос. Улар гўёки таналаридаги майда тешикчалар орқали сўриладиган кислород билан озиқланадилар. Унинг миқдори биз биладиган йирик қўнғизлар барҳаётлигини таъминлаш учун ҳам зўрбазўр етади. Бас, шундай экан, бўйбасти ўн метрлик улкан парвона ҳақида нима дейиш мумкин?

Ушбу фикр-мулоҳазалар кишини бошқача талқинлар излашга мажбур этади. Шу ўринда бир вақтлар Марказий Америка осмонида пайдо бўлган махлуқни эслаш жоиздир. Унинг бўйи икки метрлар атрофида бўлиб, кўзларидан олов ёки нур ёғилиб турган. Гавдаси одамникига ўхшаб кетган. Фақат битта кескин фарқи — бели ортида елкага ташланадиган енгсиз кенг кийимга монанд узун қанотлари бўлган. Бу махлуқ баъзан, бамисоли учишга чоғланаётгандек, қанотларини кенг ёйган. Кўплаб кузатувчилар унинг кўприклар, дарёлар ва водийлар узра учиб ўтганини ўз кўзлари билан кўришган.

Мана, сизга битта аниқ далил:

1967 йилнинг авжи қиши. Америкаликлар милод (христианларнинг Исо пайғамбар таваллудига бағишланган) байрамини қаршилашарди. Мамлакат телевидениеси шу муносабат билан ҳукумат томонидан уюштирилган тантанани тўғридан-тўғри олиб кўрсатаётганди. Ниҳоят, президент Линдон Жонсон махсус тугмачани босди. Байрам арчаси оловранг нурга чулғанди. Шодиёналар бошланиб кетди. Бироқ орадан ўттиз сония ўтар-ўтмас, экранда давра бошловчисининг ташвишли қиёфаси кўринди. У шошилинч тарзда бир хабарни эълон қилди. Айтишича, айни шу лаҳзаларда фожиа рўй берибди. Огойа штатининг Галлиополис шаҳри билан Виржиния штатининг Пойнт-Плезент шаҳрини боғлаб турувчи кўприк қўққисдан қулаб тушибди.

Бу вақтда кўприк устида қатнов авжида бўлган. Фалокат арафасида эса, Пойнт-Плезент тарафда кўзлари худди чўғ олган кўмирдек оловланиб турган аллақандай махлуқ кўзга ташланган.

Ўша даврдаги маълумотларда бу жонзот одамлар билан мулоқотга киришиш қобилиятига ҳам эгалиги эслатилган. Қанотларини ёйганда, узунлиги тахминан ўн метрни ташкил этарди. Демак, шундай хулоса чиқариш хато бўлмайди: у Норвегияда денгизга урилиб ҳалок бўлган парвонага бақамти келади. Эски газеталар тахламларини варақласангиз, уларнинг саҳифаларида гўёки куррамизнинг «йўқолиб кетган дунёси»ни ўзида мужассам этган мана шунақа птеродактиллар ҳақида кўп бор ёзилганининг шоҳиди бўласиз. Бундай маълумотлар 60-, 70-, 80-йилларда ҳам такрор-такрор қайд этилган. Улар билан батафсил танишарканسиз, хаёл сизни беихтиёр мозий сари етаклайди.

АҚЛ-ИДРОК ҲОМИЙЛАРИ

Ўзингизга яхши маълумки, айрим халқларнинг кўҳна битикларида қанотли одамлар, учқур илонлар ҳақида сўз юритилган. Уларнинг тасвирлари тарихий-маданий ёдгорликларда, тасвирий санъат асарларида, меъморчилик обидаларида ҳам ўз ифодасини топган. Бу бежиз эмас. Асрлар бўйи тилдан тилга ўтиб келаётган афсона-ривоятларда нақл қилинишича, лемурлар даврида (қадимги Рим асотирларига кўра, арвоҳлар ёки ярим маймунлар ҳукмронлик қилган кезларда) Ер юзига фалокат ёғилади. Инсоний ақл-идрок хавф-хатар остида қолади. Шундай илоҳий кучлар томонидан заминга «Ақлли аждарлар» ва «Рўшнолик девлари» юборилади. Улар маълум муддат одамлар орасида яшайдилар ва инсониятни доноликка, илм-фанга ўргатадилар.

Афсунгарлик илмига оид манбаларда куррамизга ташриф буюрган жонзотлар ташқи қиёфасидан миқти жуссали одамларга бирмунча, баъзи ҳолларда батамом ўхшаш бўлгани қайд этилади. Шу боис уларни бир қарашда замин фарзандларидан фарқлаш анчайин мушкул кечгани айтилади. Ушбу маълумотлар айрим халқлар кечмишига дахлдор ноёб зеб-зийнат буюмларида акс эттирилган тасвирларга мос келади. Масалан, аллазамонлар Ўрта Ер денгизи атрофида умргузаронлик қилган қабила-қавмлар ҳаёт тарзини эслайлик. Улар сиғинган қадимий Худолардан бирининг номи Айон бўлган. Ёдгорликларга унинг аждарлар қуршовида турган ҳолати муҳрланган. Ёки Қора денгизнинг шимолий қирғоқларида яшаган скифлар даврини олайлик. Ўша кезлар ясалган безак буюмларида қанотли бир аёл от арава устида ўтиргани акс эттирилган. Аёл гавдасининг оёқ қисми ниҳоятда нозик дид билан аждар танасига монанд қилиб ишланган. Скиф-эрон услубига хос кўплаб тарихий-маданий ёдгорликлар хусусида ҳам айнан шундай фикрлар билдириш мумкин.

Бинобарин, илону аждарлар кўринишидаги маъбудалар башарият тарихининг муайян босқичида давр рамзига айланган. Улар, қадимги одамлар наздида, замонларни замонларга боғлаб турганлар.

Афсунгарлар таълимотига кўра, маъбудалар дунёси оламлар ичра энг нозиги ва энг жозибадоридир. Тангрилар самовий юлдузларнинг ҳам, Ернинг ҳам тортишиш қонунларига бўйсунмаганлар. Бу тортишиш фақат қайдадир одамлар дунёси ва худолар олами ўртасидаги оралиқ масофаларда рўй беради ва атомдан ҳам майда, нафис заррали кучлар жилвасини ўзида жам этади. Бу тутқич бермас қатлам бир вақтлар (1924 йил) Эйнштейн ўз назарияси билан сал бўлмаса рад этаёзган, кейин унинг мавжудлигини эътироф этган фазони тўлдириб турувчи соф ва шаффоф ҳаво қатламидир.

ТАН ОЛИНМАГАН ТАНГРИ ФОЖИАСИ

Мўъжизавор аждарлардан бири қанотдор Кецалкоатлдир. Унинг илк тасвири бундан уч минг йилча муқаддам Мексикада яшовчи олмек қавми томонидан яратилган. Шундан сўнг Марказий Американинг деярли барча халқлари олмекларга эргашиб, Кецалкоатлни маданият асосчиси ва бунёдкори сифатида ҳурмат қила бошлаганлар.

Кецалкоатл одамларни қимматбаҳо тошларни излаб топишга, уларга сайқал беришга, юлдузларни кузатишга, кунлар, ойлар ва йилларни ҳисоблаб чиқиб, тақвимлар яратишга ўргатади. Шу асно кўплаб муваффақиятсизликларга ҳам дош беради. Бироқ кексайиб, кучмадордан толгач, бу ерлардан бош олиб, Шарққа томон кетиб қолади. Шунда ацтеклар унинг ўрнига истилочи Кортесни худо сифатида қабул қиладилар. Чунки уларнинг афсоналарида Кецалкоатл Шарқдан — уммон ортидан вақти-соати етиб, бир кун одам қиёфасида қайтиб келиши айтилганди.

Энди шуни назарда тутиб, бир мулоҳаза юритайлик. Эҳтимол, Галлиополисдаги кўприкнинг қулаб тушиши афсонавий башоратларнинг рўёбга чиқишидан бир нишонадир. Эҳтимол, Кецалкоатл ростданам қайтиб келгандир ва бундан одамларни огоҳ этиш учун бояги ишга қўл ургандир. Дарвоқе, Москвадаги «Сир-синоатлар клуби» президенти Владимир Шербаковнинг нуқтаи назарича, бу фараз ҳақиқатга анча яқин. Далил: Кецалкоатлнинг Америка ҳиндуларига тааллуқли қадимий муқаддас китоб — Бурбон қонунлар мажмуида тасвирланган сиймоси 60-йилларда АҚШ осмонида пайдо бўлган қанотли аждар кўринишига жуда мос тушади. Албатта, маъбуда бўлиш, айниқса, кўпчилик худони аллақачонлар унутиб юборган, фан-техника ғоят ривожланган бугунги кунда уларга кўриниш бериш мушкулдан-да мушкул иш. Лекин Галлиополисда тарқалган гаплар шунчаки миш-миш эмас, баайни ҳақиқат. Ҳарқалай, ўнлаб америкаликлар қанотли аждарни ўз кўзлари билан кўришганини тан олишади. Фақат айрим кишиларгина автомобиллари ёнгинасидан қанот қоқиб ўтган бу мавжудот аслида нима эканлиги ҳақида ўйлаб кўришмаган, унга эътибор ҳам беришмаган. Аслида бу лоқайдликнинг ҳам ўзига хос сабаблари бор. Кейинги пайтларда матбуотда ва адабиётда ўзга сайёраликлар тўғрисида шу қадар кўп ёзилдики, охир-оқибат уларни ўқиш жонимизга ҳам тегиб кетди. Энг ёмони, биз номаълум учар жисмлар, самовий меҳмонлар ҳақидаги гапларга ҳам, шу мавзуда яратилган ва яратилаётган бадиий асару филмларга ҳам ўта бефарқ бўлиб қолдик. Бас, шундай экан, «АҚШ осмонида кўринган мавжудот қандайдир номаълум учар жисм эмас, балки Кецалкоатл эди», деб кўринг-чи, биров сизга ишонармикин? Лоақал кўнглингиз учун бўлсин-да, фикр-мулоҳазангизга қўшилармикин? Ҳолбуки, бундан икки минг, ҳатто, минг йил бурун вазият бошқача эди. Одамлар ғаройиботларга, мўъжизаларга шак-шубҳасиз ишонардилар.

Тағин асл муддаога қайтайлик. Мутахассислар эътирофича, қанотли аждарнинг одамлар орасига ташрифи бежизмас. Унинг парвози рамзий маънога эга бўлиб, инсоният учун омад келтириши эҳтимолдан холи эмас. Бу ҳодисани қачонлардир рўёбга чиқиши муқаррар бўлган қадимий кароматларнинг адо этилишига менгзаш ўринлидир. Қўл билан ушлаб, кўз билан кўриб бўлмас ҳаво мавжлари орқали узатилган башорату ишоратларга эътиборсизлик ҳеч қачон яхшиликка олиб бормайди. Акс ҳолда, ўзингиз ўйланг, қанотли аждар пайдо бўлган лаҳзаларда нима учун вақт чархпалаги унинг инон-ихтиёрига ўтиб қолгандай туюлди? Шунча йиллардан буён қилт этмай турган мустаҳкам кўприк нима учун ўз-ўзидан қулаб тушди? Мантиқан қараганда, бу фалокат қанотли аждар хатти-ҳаракати билан боғлиқ эмасми? Балки у одамларни ҳеч ким билмайдиган воқеалардан воқиф этмоқчи, кароматлар кўрсатмоқчи бўлгандиру, замин фарзандларининг лоқайдликларидан ранжиб, ўзидан из қолдирган кўйи яна ортига қайтиб кетгандир?

Афсус, бу саволларга энди жўяли жавоб топиш қийин. Фақат бир нарсани тахминлаш мумкин: Норвегияда денгиз маёғига урилиб ёниб кетган мавжудот билан Американи тарк этган сирли аждар аслида битта жонзотдир. Зеро, маъбудаларнинг миқти жуссаларда мужассамлашиши аҳёнаҳёнда содир бўлади. Шу билан бир қаторда уларнинг ёниб кетиши маъбудалар учун ўлим ёки бир ҳолатдан иккинчисига ўтиш ҳисобланмайди. Нозик жусса уларнинг айни моҳиятидан ва мавжудлигидан далолат берувчи далилдир.

СЎНГСЎЗ ЎРНИДА

Аждарлар ҳақидаги далил-исботлар бизга ҳаммасиданам кўра қадим-қадим замонларда яратилган афсона-ривоятлар орқали етиб келган. Ҳозирги даврда бундай мавжудотлар бўлиши одамга қуруқ олди-қочдидан иборат чўпчак мисол туюлиши табиий. Бироқ, шунга қарамай, бул ҳаётда гоҳ-гоҳо узоқ ўтмишни ёдга солувчи сирли ҳодисалар рўй бериб туришидан мутлақо кўз юмиб бўлмайди. Сўзимизнинг исботи сифатида тугаб бораётган асримизнинг 70-йиллари охирида ёзиб олинган биргина воқеани келтирсак, кифоя қилар, деган умиддамиз.

Ўша кезлар Россиянинг Чита вилоятидаги Пешково қишлоғида аждарҳо пайдо бўлиб қолди.

— Вой, ойижон! — дея хитоб қилди ранг-қути учиб уйига қайтган қизалоқ онаси пинжига тиқилиб. — Мен дугоналарим билан келаётиб, осмонда парвоз қилаётган аждарни кўрдим. Унинг оғзидан чархтошдан отилаётган учқунлардек олов сачрарди. Ўзи эса, худди улкан сўзанакка ўхшарди. Эгилиб-букилиб учарди. Шу тариқа тўлғона-тўлғона, оташ пуркай-пуркай кўп учди, кейин кўздан ғойиб бўлди. Билсангиз, айтинг, у қаердан учиб келиб, қаерга кетди?..

Қизалоқнинг бу сўровига яқин орада жавоб топилармикин ёки у яна неча-неча асрлар оша сирли жумбоқ бўлиб қолаверадими? Буниси энди ёлғиз Худога аён!

Абдунаби ҲАЙДАРОВ тайёрлади

Миллий Тикланиш

Муассис: Миллий тикланиш демократик партияси

Бош муҳаррир: Иброҳим ҒАФУРОВ

Газета 00136-рақам билан рўйхатдан ўтган.
Буюртма: Г — 0254.
Сотувда нархи эркин.
Ҳажми 2 босма табоқ.
Саҳифаловчи: Холида ИСЛОМОВА
Газета IBM компютерида терилди ва саҳифаланди.
Босишга топшириш вақти 19.40

Манзилимиз: Тошкент-83, Матбуотчилар кўчаси — 32.
Телефон 133-50-18.
«Шарқ» нашриёт-матбаа концерни босмахонаси. Манзили: Тошкент шаҳри, Буюк Турон кўчаси, 41-уй.
Навбатчи — Холли НОРБОЕВ